

ΕΜΠΑΡΓΚΟ έως Δευτέρα 18 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 2016, 00.01

ΕΚΘΕΣΗ ΠΑΓΙΔΕΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Μια προσφυγική κρίση που θα μπορούσε να αποφευχθεί

ΔΙΕΘΝΗΣ ΑΜΝΗΣΤΙΑ

Απρίλιος, 2016

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή	2
Μεθοδολογία	4
Παγιδευμένοι στην Ελλάδα	6
Κλείνοντας το διάδρομο των Βαλκανίων	7
Μια υπόσχεση που έμεινε κενό γράμμα: Το σύστημα μετεγκατάστασης της Ε.Ε.	11
Συνθήκες υποδοχής	18
Αποκλεισμένοι στη Ειδομένη σε άθλιες συνθήκες	20
Υποδοχή στην Αθήνα	22
Χώροι προσωρινής διαμονής	22
Ένας άτυπος καταυλισμός στην Αθήνα: Το λιμάνι του Πειραιά	24
Έλλειψη συστηματικής παροχής ενημέρωσης.....	26
Ταυτοποίηση ευάλωτων προσφύγων και μεταναστών/τριων	32
Ασυνόδευτα ανήλικα	35
Συστάσεις	37

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Με την προσοχή των ηγετών της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) σταθερά εστιασμένη στην εφαρμογή της πρόσφατης συμφωνίας Ε.Ε. - Τουρκίας, τα δεινά ενός μεγάλου αριθμού προσφύγων που έχουν απομείνει αποκλεισμένοι στην Ελλάδα σε άθλιες συνθήκες και με μικρή προοπτική για πρόσβαση σε διεθνή προστασία, κινδυνεύουν να ξεχαστούν.

Στις 7 Μαρτίου 2016, οι επικεφαλής κρατών ή κυβερνήσεων της Ε.Ε. ανακοίνωσαν στις Βρυξέλλες ότι οι «[π]αράτυπες ροές μεταναστών/τριων κατά μήκος του διαδρόμου των Δυτικών Βαλκανίων έχουν πλέον τερματιστεί».¹ Την επόμενη μέρα, δεν επετράπη σε κανέναν να διασχίσει τα σύνορα από την Ελλάδα προς την Πρώην Γιουγκοσλαβική Δημοκρατία της Μακεδονίας (Π.Γ.Δ.Μ.), αφήνοντας πάνω από 46.000 πρόσφυγες και μετανάστες αποκλεισμένους στην ηπειρωτική Ελλάδα με στοιχεία έως τις 11 Απριλίου 2016.²

Την ίδια ώρα, η υπόσχεση της Ε.Ε. ότι θα μία νόμιμη οδός εξόδου από την Ελλάδα για αιτούντες άσυλο, έχει παραμείνει σε μεγάλο βαθμό ανεκπλήρωτη. Σύμφωνα με πληροφορίες που παρείχε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 12 Απριλίου, μόνο 615 από τους 66.400 αιτούντες άσυλο για τους οποίους υπήρχε δέσμευση ότι θα μετεγκατασταθούν από την Ελλάδα τον Σεπτέμβριο του 2015, είχαν μεταφερθεί σε άλλο κράτος μέλος της Ε.Ε., σε μεγάλο βαθμό εξαιτίας της έλλειψης πολιτικής βούλησης εκ μέρους των χωρών υποδοχής.³

Ενώ η Ελλάδα, με τη βοήθεια της Ε.Ε., έχει ανοίξει 31 χώρους προσωρινής διαμονής στην ηπειρωτική Ελλάδα, με χωρητικότητα περίπου 33.000 αιτούντων άσυλο και μεταναστών/τριων, οι συνθήκες σε πολλές από αυτές τις υπερπλήρεις και χωρίς επαρκείς πόρους εγκαταστάσεις, είναι ακατάλληλες για παραπάνω από μερικές μέρες. Σίγουρα δεν

¹ Η δήλωση είναι διαθέσιμη στο <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/07-eu-turkey-meeting-statement/>.

² Υπήρχαν περίπου 6.976 πρόσφυγες που εμπίπτουν στους όρους της συμφωνίας Ε.Ε. – Τουρκίας, στα ελληνικά νησιά, ως τις 11 Απριλίου 2016. Αριθμοί που παρείχε το Συντονιστικό Κέντρο Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης στην Ελλάδα, διαθέσιμοι στο: <http://www.media.gov.gr/index.php/%CF%85%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%B9%CE%B5%CF%83/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1/summary-statement-of-refugee-flows-11-04-2016>.

³ European Commission, *Member States' Support to Emergency Relocation Scheme*, 12 Απριλίου 2016, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/press-material/docs/state_of_play_-_relocation_en.pdf Βλ. επίσης τα στατιστικά για τη Διαδικασία Μετεγκατάστασης, της ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου έως τις 3 Απριλίου 2016, διαθέσιμα στο http://asylo.gov.gr/wp-content/uploads/2016/04/Relocation-procedures-up-to-3.4.16_gr.pdf.

πληρούν τα πρότυπα για μακρόχρονη διαμονή για την οποία προορίζονται τώρα οι μετανάστες και οι αιτούντες άσυλο.

Η πρόσβαση στη διαδικασία ασύλου επίσης παραμένει πολύ προβληματική στη χώρα, σε μεγάλο βαθμό ως αποτέλεσμα των ανεπαρκών πόρων που διατίθενται στην ελληνική Υπηρεσία Ασύλου για την καταγραφή και εξέταση των αιτούντων.⁴ Πράγματι, το σύστημα υποδοχής και ασύλου της Ελλάδας αντιμετώπιζε δυσκολίες ήδη πριν από την τωρινή κρίση: σε τέτοιο βαθμό που το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο (Δικαστήριο της Ε.Ε.) έκρινε το 2013 ότι δεν θα πρέπει να επιστρέφονται αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα από άλλες χώρες της Ε.Ε. εξαιτίας των εξευτελιστικών συνθηκών στις οποίες θα μπορούσαν να εκτεθούν.⁵ Βελτιώσεις που έκαναν οι ελληνικές αρχές έκτοτε, φαντάζουν ελάχιστες μπροστά στις πρόσφατες εξελίξεις.

Η βοήθεια που παρέχει τώρα η Ε.Ε. για την στήριξη του προβληματικού συστήματος ασύλου της Ελλάδας, έχει πλέον σε πολύ μεγάλο βαθμό εστιαστεί στην εφαρμογή της συμφωνίας Ε.Ε. - Τουρκίας, αποσπώντας πόρους και ενέργεια από την εξέταση των αιτήσεων μετεγκατάστασης και ασύλου εκείνων που βρίσκονται παγιδευμένοι/ες στην Ελλάδα, και οι οποίοι δεν εμπίπτουν στους όρους της συμφωνίας.

Η ζοφερή πραγματικότητα είναι ότι κλείνοντας την Βαλκανική οδό, και έχοντας αποτύχει να εφαρμόσουν αποτελεσματικά το συμφωνημένο σύστημα μετεγκατάστασης, τα κράτη μέλη της Ε.Ε. είναι συνένοχα στον εγκλωβισμό των αιτούντων άσυλο σε μια χώρα – την Ελλάδα – στην οποία δεν θα τους επιτρεπόταν, σύμφωνα με τη νομοθεσία της Ε.Ε., να τους επιστρέψουν.

Ενώ τους τελευταίους μήνες διατέθηκαν συστήματα και πόροι για να διασφαλιστεί ότι οι πρόσφυγες και οι μετανάστες/τριες που φτάνουν, θα δίνουν δακτυλικά αποτυπώματα και θα ελέγχονται από την αστυνομία για να προσδιοριστεί η υπηκοότητά τους, δεν έγιναν αρκετά ώστε να προετοιμαστεί η Ελλάδα για την πιο μακρόχρονη υποδοχή μεγάλων αριθμών αιτούντων άσυλο – παρότι η αύξηση αυτού του αριθμού ήταν μια εντελώς προβλέψιμη συνέπεια του κλεισίματος της Βαλκανικής οδού. Αυτή η αποτυχία όχι μόνο επεκτάθηκε στις υλικές συνθήκες υποδοχής αλλά επίσης και στην παροχή πληροφόρησης στους αιτούντες άσυλο για τα δικαιώματά τους και τις διαδικασίες που είναι διαθέσιμες σε αυτούς και, με ιδιαίτερα οδυνηρό τρόπο για πολλούς, στον εντοπισμό συγκεκριμένων χαρακτηριστικών ευαλωτότητας. Ενώ η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής στην οποία έχει ανατεθεί, μεταξύ άλλων,

⁴ Βλ. για παράδειγμα, *AIDA Country Report: Greece*, που συνέταξε το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες, Νοέμβριος 2015. Οι δυσκολίες στην καταγραφή αιτήσεων ασύλου επιβεβαιώθηκαν επίσης από τους Γιατρούς του Κόσμου (MdM), κατά τη διάρκεια συνέντευξης στις 26 Φεβρουαρίου και από το Οικουμενικό Πρόγραμμα Προσφύγων της Εκκλησίας της Ελλάδας στις 24 Μαρτίου 2016. Βλ. επίσης το κοινό υπόμνημα της Διεθνούς Επιτροπής Νομικών (ICJ) και του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου για Πρόσφυγες και Εξόριστους (ECRE) που παρουσιάστηκε στην Επιτροπή Υπουργών του Συμβουλίου της Ευρώπης για την υπόθεση M.S.S. εναντίον Βελγίου και Ελλάδας (Αίτηση No 30696/09) και σχετικές υποθέσεις, στις 24 Μαρτίου 2016, διαθέσιμο στο: <http://icj.wpengine.netdna-cdn.com/wp-content/uploads/2016/03/Greece-ICJECRE-MSS-CommitteeMinisters-5thsubmission-legal-submission-2016-ENG.pdf>.

⁵ Απόφαση στην Υπόθεση C-4/11 Bundesrepublik Deutschland v Kaveh Puid, διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62011CJ0004>.

ο εντοπισμός των ευάλωτων προσφύγων και μεταναστών/τριων, λειτουργεί ήδη από το 2013, οι ελληνικές αρχές ακόμα αποτυγχάνουν να διασφαλίσουν την συστηματική ταυτοποίηση και παροχή φροντίδας σε όλους όσους χρειάζονται ειδική φροντίδα, όπως γυναίκες που κινδυνεύουν από έμφυλη βία, άτομα με ιατρικές ανάγκες, ανάπηροι, ηλικιωμένοι και ασυνόδευτα ανήλικα.

Η Ελλάδα θα πρέπει, σίγουρα, να βελτιώσει κατεπειγόντως το σύστημα ασύλου της χώρας και να διασφαλίσει την πρόσβαση σε αποτελεσματική προστασία σε οποιονδήποτε παγιδεύεται στη χώρα, στήνοντας μεταξύ άλλων έναν μηχανισμό για τη συστηματική παροχή πληροφόρησης και για τον εντοπισμό ατόμων με ειδικές ανάγκες. Θα χρειαστεί αυξημένη υποστήριξη από την Ε.Ε. για να επιτευχθεί αυτό.

Εξίσου αναγκαία, ωστόσο, είναι η ορθή εφαρμογή του συστήματος μετεγκατάστασης που συμφωνήθηκε τον Σεπτέμβριο του 2015. Έχοντας ετοιμαστεί βιαστικά, και γίνει αποδεκτό με μεγάλη απροθυμία από πολλά κράτη μέλη της Ε.Ε., αυτό το σύστημα εξακολουθεί να είναι μια λογική και αναγκαία απάντηση στις κρίσεις που σαρώνουν τα κράτη της πρώτης γραμμής, και ιδιαίτερα την Ελλάδα, η οποία είδε ξαφνικά τα συστήματα ασύλου και υποδοχής να καταρρέουν από μεγάλους αριθμούς νέων αφίξεων.

Είναι αρκετά άσχημο – και σαφώς παράνομο – για την Ε.Ε. να στέλνει πρόσφυγες πίσω στην Τουρκία, υπό το πρόσχημα ότι είναι μια ασφαλής χώρα γι' αυτούς. Είναι εξίσου επαίσχυντο, ωστόσο, να τους παγιδεύει στην Ελλάδα, σε συνθήκες που δεν είναι καλύτερες.

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Η παρούσα έκθεση τεκμηριώθηκε με βάση δύο επισκέψεις ερευνητών της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ελλάδα: μεταξύ 8 Φεβρουαρίου και 3 Μαρτίου και μεταξύ 7 και 13 Μαρτίου 2016. Σημειώνεται επίσης πως η εν λόγω αναφορά, βασισμένη σε έρευνα, επικαιροποιήθηκε με στοιχεία έως και τις 12 Απριλίου 2016.

Οι ερευνητές της οργάνωσης πήραν συνεντεύξεις από 229 πρόσφυγες και μετανάστες/τριες, ατομικά ή σε ομάδες, εντός και εκτός του καταυλισμού της Μόρια, στον καταυλισμό του Καρά Τεπέ και στον καταυλισμό του ΠΙΚΠΑ στο νησί της Λέσβου.⁶ στον καταυλισμό (hotspot) της ΒΙΑΛ και στον καταυλισμό της Σούδας στο νησί της Χίου.⁷ στους χώρους προσωρινής διαμονής στον Ελαιώνα και το Ελληνικό, στην Πλατεία Βικτωρίας και το λιμάνι του Πειραιά στην Αθήνα.⁸ στον οργανωμένο από ΜΚΟ καταυλισμό στην Ειδομένη.⁹ τον οργανωμένο από

⁶ 11 – 14 Φεβρουαρίου και 8 – 10 Μαρτίου 2016.

⁷ 14 Φεβρουαρίου 2016.

⁸ 15,16, 24 και 29 Φεβρουαρίου, 3 Μαρτίου και 10 – 13 Μαρτίου 2016.

⁹ 9 Φεβρουαρίου και 7 – 8 Μαρτίου 2016.

τον στρατό καταυλισμό στο Χέρσο.¹⁰ στη Νοταρά 26, ένα κτίριο που παρέχει καταφύγιο σε πρόσφυγες και μετανάστες στην Αθήνα, οργανωμένο από μια ομάδα αλληλεγγύης,¹¹ και σε ένα αστυνομικό τμήμα στους Ευζώνους.¹² Η Διεθνής Αμνηστία εξέτασε την καταλληλότητα των συνθηκών υποδοχής, τη διαθεσιμότητα πληροφόρησης για τις διαδικασίες ασύλου και μετεγκατάστασης, και τις διαδικασίες εντοπισμού προσφύγων και μεταναστών/τριων με ειδικές ανάγκες, και συγκέντρωσε πληροφορίες για το ταξίδι προς την Ευρώπη και τις προσδοκίες μετά την έλευση στην Ελλάδα.

Η Διεθνής Αμνηστία συνομίλησε με εκπροσώπους των διεθνών οργανισμών: Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) και Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης (IOM)· των υπηρεσιών της Ε.Ε.: Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου (EASO) και Υπηρεσία Συνόρων της Ε.Ε. (FRONTEX)· των τοπικών και διεθνών οργανώσεων ανθρωπίνων δικαιωμάτων και ανθρωπιστικής βοήθειας: Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (GCR), Άρσις, Praksis, Νόστος Ίασις, Ελληνικός Ερυθρός Σταυρός, ProAsyl, Γιατροί Χωρίς Σύνορα (MSF), Save the Children, Γιατροί του Κόσμου (MdM)· εκπροσώπους των εθνικών αρχών συμπεριλαμβανομένης της αστυνομίας, της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, της Υπηρεσίας Ασύλου, του Αναπληρωτή Υπουργού Εσωτερικών υπεύθυνου για τη Μεταναστευτική Πολιτική (Αν. Υπουργός Μεταναστευτικής Πολιτικής) και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ)· και με εθελοντές· στο νησί της Λέσβου, στην Αθήνα και στην Ειδομένη.

Η Διεθνής Αμνηστία θα ήθελε να ευχαριστήσει όλους/ες όσοι βοήθησαν στην έρευνα και την ετοιμασία αυτής της έκθεσης, συμπεριλαμβανομένων όλων των ατόμων που μίλησαν με την οργάνωση και ιδιαίτερα τους μετανάστες/τριες, τους/τις αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες που ήταν τόσο γενναιόδωροι στο να παρέχουν το χρόνο και τις μαρτυρίες τους. Τα ονόματα των περισσότερων ατόμων δεν δημοσιεύονται ή έχουν αλλάξει για να προστατευτεί η ταυτότητά τους.

¹⁰ 9 Μαρτίου 2016.

¹¹ 16 και 29 Φεβρουαρίου, και 3 Μαρτίου 2016.

¹² 10 Φεβρουαρίου 2016.

ΠΑΓΙΔΕΥΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Έως και τις 8 Μαρτίου 2016, όταν τα σύνορα της Π.Γ.Δ.Μ. έκλεισαν οριστικά, η μεγάλη πλειονότητα των προσφύγων και των μεταναστών/τριων που έφταναν στην Ελλάδα συνέχιζαν το ταξίδι τους προς άλλες χώρες της Ε.Ε. περνώντας μέσα από τα Βαλκάνια. Αυτό είναι αποτέλεσμα της επιθυμίας τους για επανένωση με μέλη των οικογενειών τους ή της προοπτικής να λάβουν υποστήριξη από κοινότητες που έχουν εγκατασταθεί σε ένα άλλο κράτος μέλος, όπως και της έλλειψης κατάλληλων υπηρεσιών υποδοχής, των εμποδίων στην πρόσβαση σε αποτελεσματικό άσυλο, και της περιορισμένης προοπτικής ένταξης στην Ελλάδα.

Η αντίδραση των κρατών μελών της Ε.Ε. στην αύξηση όσων διέρχονταν μέσα από τη Βαλκανική οδό λειτουργούσε ad hoc, εστιάζοντας είτε στο κλείσιμο κάποιων συνόρων, είτε στο να κατευθύνουν πρόσφυγες και μετανάστες προς το επόμενο σύνορο, αντί να αντιμετωπίσουν τις ανάγκες για προστασία και να διασφαλίσουν βιώσιμες λύσεις για τους αιτούντες άσυλο και τους πρόσφυγες κατά μήκος των ιδίων διαδρομών.¹³

Από τότε που η Ουγγαρία ξεκίνησε την κατασκευή ενός φράχτη στα σύνορα της χώρας με τη Σερβία, τον Ιούνιο του 2015, φράχτες συνέχισαν να ξεπερνούν κατά μήκος της Βαλκανικής οδού, συμπεριλαμβανομένων των συνόρων Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ., με αποτέλεσμα να αποκλειστούν πρόσφυγες και μετανάστες στις παραμεθόριες περιοχές σε άθλιες συνθήκες και να αναγκαστούν άνθρωποι να κάνουν μακρύτερα ταξίδια.¹⁴

Καθώς η Ουγγαρία, η Κροατία και η Σλοβενία, οι χώρες της Ε.Ε. κατά μήκος του διαδρόμου των Βαλκανίων, δέχθηκαν σημαντικά μεγαλύτερους αριθμούς ανθρώπων με ανάγκη διεθνούς προστασίας, συγκριτικά με προηγούμενα έτη, κλήθηκαν εν προκειμένω να διαχειριστούν σημαντικές προκλήσεις, ως αποτέλεσμα του δομικά μη ισορροπημένου καθεστώτος ασύλου της Ε.Ε. Οι χώρες αυτές επέδειξαν επίσης μεγάλη απροθυμία να εμπλακούν σε συλλογικές προσπάθειες της Ε.Ε. ώστε να αντιμετωπιστούν αυτές οι ανεπάρκειες και να συμμετάσχουν σε πρωτοβουλίες σχεδιασμένες να αναδιανείμουν την ευθύνη υποδοχής και εξέτασης των

¹³ Οι χώρες που εκπροσωπήθηκαν στην συνάντηση ήταν η Αλβανία, η Αυστρία, η Βουλγαρία, η Κροατία, η ΠΓΔΜ, η Γερμανία, η Ελλάδα, η Ουγγαρία, η Ρουμανία, η Σερβία και η Σλοβενία. Για τις λεπτομέρειες του σχεδίου δράσης, βλ. το δελτίο τύπου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, διαθέσιμο στο http://europa.eu/rapid/press-release_IP-15-5904_en.htm.

¹⁴ Ο φράχτης της Ουγγαρίας στα σύνορα με τη Σερβία ολοκληρώθηκε στα μέσα Σεπτεμβρίου 2015. Στις 11 Νοεμβρίου, η Σλοβενία ανακοίνωσε ότι θα ξεκινήσει την κατασκευή ενός φράχτη κατά μήκος των συνόρων της με την Κροατία, στις 27 Νοεμβρίου η Αυστρία ξεκίνησε να ανεγείρει έναν φράχτη κατά μήκος των συνόρων της με την Σλοβενία, και στις 28 Νοεμβρίου η Π.Γ.Δ.Μ. ξεκίνησε την κατασκευή ενός φράχτη στα σύνορά της με την Ελλάδα, αφοτου είχε ανεγείρει ένα χαμηλότερο τμήμα με αγκαθωτό συρματόπλεγμα τον Αύγουστο. Βλ. ICMPD, 2015 in Review: timeline of major incidents and policy responses, διαθέσιμο στο: <http://www.icmpd.org/news-centre/2015-in-review-timeline-of-major-incidences-and-policy-responses/>

αιτούντων άσυλο, ιδιαίτερα στο σύστημα μετεγκατάστασης.¹⁵ Αντίθετα, είτε κατηύθυναν τους πρόσφυγες προς τα πάνω, προς άλλες χώρες, είτε τους έκλεισαν το δρόμο προς την επικράτεια τους, σε μια προσπάθεια να γίνουν «ζώνες ελεύθερες από πρόσφυγες».

ΚΛΕΙΝΟΝΤΑΣ ΤΟΝ ΔΙΑΔΡΟΜΟ ΤΩΝ ΒΑΛΚΑΝΙΩΝ

Στα σύνορα της Ελλάδας με την Π.Γ.Δ.Μ., πρόσφυγες και μετανάστες/τριες υποφέρουν διαρκώς από αυτά τα ad hoc μέτρα. Στις 20 Αυγούστου 2015, η Π.Γ.Δ.Μ. κήρυξε κατάσταση έκτακτης ανάγκης και σφράγισε τα νότια σύνορα της χώρας, κλείνοντας το συνοριακό πέρασμα με την Ελλάδα, ακριβώς έξω από την πόλη Γευγελή, ανεγείροντας φράχτες με αγκαθωτά συρματοπλέγματα στα σύνορα και καλώντας στρατιωτικές ενισχύσεις. Το κλείσιμο είχε ως αποτέλεσμα χιλιάδες πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο, κυρίως από τη Συρία, το Αφγανιστάν και το Ιράκ, να παγιδευτούν στην ελληνική πλευρά των συνόρων, έχοντας απελπιστικές ανάγκες σε τρόφιμα, ιατρική βοήθεια και καταφύγιο.¹⁶ Όταν η κατάσταση σε αυτό το σύνορο εξελίχθηκε σε ανθρωπιστική κρίση, οι αρχές της Π.Γ.Δ.Μ., μαζί με άλλες χώρες στο διάδρομο, άρχισαν και πάλι να αφήνουν κόσμο να περνάει. Η απόφαση της Γερμανίας να αναστείλει την εφαρμογή του κανονισμού Δουβλίνο III όσον αφορά τους Σύρους, στις 21 Αυγούστου 2015, δηλαδή η απόφαση να μην τους επιστρέφει πίσω στο κράτος μέλος της Ε.Ε. απ' όπου ήρθαν, συνέβαλε επίσης στο να ανοίξουν οι αρχές της Π.Γ.Δ.Μ. τα σύνορά τους με την Ελλάδα.¹⁷

Στις 18 Νοεμβρίου 2015, η Π.Γ.Δ.Μ. – μαζί με τη Σερβία, την Κροατία και τη Σλοβενία – άλλαξε ξαφνικά και απροειδοποίητα τις πρακτικές διαχείρισης των συνόρων της, και εγκαινίασε το πρώτο από μια σειρά μέτρων ελέγχου των συνόρων, τα οποία συνιστούν διάκριση, αρνούμενη να δεχθεί οποιονδήποτε δεν είχε χαρτιά που να αποδεικνύουν την καταγωγή του από το Αφγανιστάν, το Ιράκ ή τη Συρία.

Τα νέα μέτρα που τέθηκαν σε εφαρμογή κατά μήκος του διαδρόμου έχουν έκτοτε εμποδίσει την πρόσβαση σε διαδικασίες ασύλου σε πολλούς ανθρώπους και άφησαν χιλιάδες άτομα αποκλεισμένα σε άθλιες συνθήκες στο συνοριακό πέρασμα της Ελλάδας με την Π.Γ.Δ.Μ.¹⁸ Είχαν ως αποτέλεσμα νέες μεγάλης κλίμακας παραβιάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων,

¹⁵ Για λεπτομέρειες, παρακαλούμε δείτε το κεφάλαιο με τίτλο *Μια υπόσχεση που έμεινε κενό γράμμα: Το σύστημα μετεγκατάστασης της Ε.Ε.*

¹⁶ Για περισσότερες λεπτομέρειες βλ.: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/08/macedonia-thousands-trapped-and-at-risk-of-violence-as-border-sealed/>

¹⁷ AIDA, *Germany: halt on Dublin procedures for Syrians*, 24 Αυγούστου 2015, διαθέσιμο στο: <http://www.asylumineurope.org/news/24-08-2015/germany-halt-dublin-procedures-syrians>

¹⁸ Στις 21 Ιανουαρίου 2016, οι αρχές της Π.Γ.Δ.Μ. εισήγαγαν άλλον έναν περιορισμό για τους ανθρώπους των εθνικοτήτων που πληρούν τις προϋποθέσεις εισόδου και απαιτήσαν να δηλώνουν σε ποια χώρα ήθελαν να αιτηθούν άσυλο. Μόνο σε όσους είχαν προορισμό τη Γερμανία ή την Αυστρία, επιτράπη να διασχίσουν τα σύνορα.

συμπεριλαμβανομένων ομαδικών απελάσεων και διακρίσεων εναντίων ατόμων που εκλαμβάνονται ως οικονομικοί/ες μετανάστες/τριες ή πρόσφυγες με βάση την εθνικότητά τους.¹⁹

Ακολούθησαν περαιτέρω προσπάθειες να σταματήσει η ροή μέσα από τα Βαλκάνια, μετά από μια εκτεταμένη συμφωνία συνεργασίας μεταξύ των αρχηγών των αστυνομιών της Αυστρίας, της Σλοβενίας, της Κροατίας, της Σερβίας και της Π.Γ.Δ.Μ., που υπογράφηκε στις 18 Φεβρουαρίου 2016. Με πρωτοβουλία της Αυστρίας, αυτή η συμφωνία έθεσε νέα μέτρα για να βελτιωθεί η συνεργασία στο διάδρομο των Βαλκανίων, και θέσπισε μια ενιαία καταγραφή για όλες τις χώρες κατά μήκος της διαδρομής.²⁰

Παρόλο που η συμφωνία των αστυνομιών δεν εξαίρεσε συγκεκριμένα τους Αφγανούς πολίτες από το διάδρομο των Βαλκανίων, το επόμενο πρωί, στις 19 Φεβρουαρίου, η Σερβία έκλεισε τα σύνορά της στο Πρέσεβο, για τους Αφγανούς πολίτες, αφήνοντας περισσότερους από 600 κολλημένους στο Ταμπάνοβτσε της Π.Γ.Δ.Μ. Και η Π.Γ.Δ.Μ. έκλεισε τα σύνορά της με την Ελλάδα στην Ειδομένη, για τους Αφγανούς, καθώς και για τους Σύρους και τους Ιρακινούς που δεν είχαν διαβατήρια ή ταυτότητες, αφήνοντας και πάλι χιλιάδες παγιδευμένους στην ελληνική πλευρά των συνόρων με την Π.Γ.Δ.Μ. Τις επόμενες ημέρες θεσπίστηκαν ημερήσια όρια για τον αριθμό των ανθρώπων που θα επιτρέπεται να εισέλθουν στο διάδρομο διέλευσης: αυτά κυμαίνονταν μεταξύ 500 και 1.500 την ημέρα.²¹ Ανεπίσημες περιοχές «αναμονής» σχηματίστηκαν στα σύνορα στην Ελλάδα, την Π.Γ.Δ.Μ. και τη Σερβία, ενώ τα κράτη συνέχισαν να αρνούνται την πρόσβαση σε αποτελεσματικές διαδικασίες ασύλου. Τις επόμενες δύο εβδομάδες ολοένα και λιγότεροι πρόσφυγες επιτράπη να διασχίσουν τα σύνορα, που έκλειναν προσωρινά όλο και πιο συχνά.

Τελικά, μετά από μια συνάντηση στις 7 Μαρτίου 2016, οι επικεφαλής των Κρατών ή Κυβερνήσεων της Ε.Ε. έκαναν μια δήλωση, με την οποία, μεταξύ άλλων, ανακοινώθηκε ότι οι

¹⁹ Για περισσότερες λεπτομέρειες, βλ.: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/11/refugee-crisis-balkans-border-blocks-leave-thousands-segregated-and-stranded-in-greece/>, και Macedonia: Tear gas and rubber bullets as border tensions mount, στο: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2015/12/macedonia-tear-gas-and-rubber-bullets-as-border-tensions-mount/>

²⁰ Η κοινή δήλωση είναι διαθέσιμη στο:

http://www.mup.hr/UserDocsImages/topvijesti/2016/veljaca/migranti_sastanak/joint_statement.pdf

²¹ Η Αυστρία υιοθέτησε ένα ημερήσιο πλαφόν 80 ατόμων στη χορήγηση ασύλου, μέσω της κεντρικής διαδρομής από τη Σλοβενία, που αναφέρεται ότι τέθηκε σε εφαρμογή από τις 19 Φεβρουαρίου: http://www.bmi.gv.at/cms/bmi_asyl_betreuung/news/bmi.aspx?id=6B46677943545879505A383D&page=1&view=1. Παρόλο που η σλοβενική κυβέρνηση δεν έχει ανακοινώσει επισήμως ένα αυστηρό πλαφόν στον αριθμό των αιτούντων άσυλο που επιτρέπεται να εισέλθουν και να διέλθουν μέσα από τη Σλοβενία, στις 2 Μαρτίου 2016 ανακοίνωσε ότι 580 είναι «ο συνολικός συμφωνηθείς αριθμός ατόμων σε ένα τρένο από την Κροατία, που η σλοβενική αστυνομία μπορεί να ελέγξει καθημερινά σύμφωνα με τους κανόνες της Σένγκεν». Ακολουθώς, ο στόχος είναι η πρόσβαση στην επικράτεια να περιοριστεί de facto σε αυτόν τον αριθμό, με μικρές διακυμάνσεις. Πηγή: Δελτίο τύπου της κυβέρνησης, 2 Μαρτίου 2016, διαθέσιμο στο: http://www.vlada.si/en/media_room/government_press_releases/press_release/article/sefic_austria_denies_entry_to_a_few_migrants_arriving_from_slovenia_57734/

«[π]αράτυπες ροές μεταναστών/τριων κατά μήκος του διαδρόμου των Δυτικών Βαλκανίων έχουν πλέον τερματιστεί».²² Η Διεθνής Αμνηστία επεσήμανε με ανησυχία ότι το κλείσιμο αυτού του διαδρόμου θα οδηγούσε χιλιάδες ευάλωτα άτομα να απομείνουν στο κρύο χωρίς ξεκάθαρο σχέδιο για το πώς θα διασφαλιστούν τα δικαιώματά τους και θα ικανοποιηθούν οι επείγουσες ανθρωπιστικές τους ανάγκες.²³

Αυτά τα τελευταία μέτρα που έκλεισαν τα σύνορα Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. είχαν ήδη τα πρώτα τους θύματα στα μέσα Μαρτίου: οι σοροί μιας εγκύου, της αδερφής της και ενός άντρα από το Αφγανιστάν, που είχαν προσπαθήσει να εισέλθουν παράτυπα στην Π.Γ.Δ.Μ. διασχίζοντας τον κρύο και φουσκωμένο ποταμό Σούβα Ρέκα, ανασύρθηκαν από το ποτάμι το πρωί της 14^{ης} Μαρτίου 2016, σύμφωνα με τις αρχές της Π.Γ.Δ.Μ.²⁴

Αργότερα την ίδια μέρα, χιλιάδες πρόσφυγες έφυγαν από τον καταυλισμό στην Ειδομένη έχοντας χάσει τις ελπίδες τους ότι το επίσημο συνοριακό πέρασμα θα άνοιγε ξανά. Περίπου 2.000 άνθρωποι εκτιμάται ότι περπάτησαν για περίπου 6 χιλιόμετρα για να βρουν ένα κενό στο συνοριακό φράχτη για να περάσουν παράτυπα στην Π.Γ.Δ.Μ., σε αυτό που έγινε γνωστό ως «Πορεία Ελπίδας». Στη διαδρομή, μια μεγάλη ομάδα ανθρώπων διέσχισε τον ποταμό Σούβα Ρέκα με μεγάλο κίνδυνο για τις ζωές τους. Απευθείας μετάδοση έδειξε άντρες και γυναίκες να είναι από τη μέση και κάτω μέσα στο νερό, κρατώντας παιδιά και μωρά, όπως και άτομα σε αναπηρικά αμαξίδια να τα κουβαλούν στους ώμους.²⁵

Αυτοί που κατάφεραν να εισέλθουν στην Π.Γ.Δ.Μ. κοντά στο χωριό Μόιν, περικυκλώθηκαν από μέλη του στρατού της Π.Γ.Δ.Μ. Σύμφωνα με αυτόπτη μάρτυρα από την οποία πήρε συνέντευξη η Διεθνής Αμνηστία στις 14 Μαρτίου 2016, πρόσφυγες και μετανάστες εξαναγκάστηκαν να καθίσουν στο έδαφος σε ομάδες των 50 ατόμων περίπου.²⁶ Σύμφωνα με μαρτυρίες που έδωσαν πρόσφυγες και μετανάστες στους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα και εθελοντές στην Ειδομένη, περίπου 1.500 άτομα μεταφέρθηκαν με στρατιωτικά καμιόνια πίσω σε ένα σημείο του φράχτη λίγα χιλιόμετρα ανατολικότερα από τον καταυλισμό της Ειδομένης και απωθήθηκαν πίσω στην Ελλάδα, ενώ άλλα που παρέμειναν υπό κράτηση όλη νύχτα,

²² Η δήλωση είναι διαθέσιμη στο: <http://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/03/07-eu-turkey-meeting-statement/>.

²³ Βλ. την σχετική είδηση της Διεθνούς Αμνηστίας, 8 Μαρτίου 2016, διαθέσιμη στο: <https://www.amnesty.org/en/latest/news/2016/03/eu-turkey-summit-reaction/>.

²⁴ «Τρεις Αφγανοί πρόσφυγες νεκροί» (Άρθρο στα ελληνικά) διαθέσιμο στο: http://www.express.gr/news/world/785621oz_20160314785621.php3.

²⁵ Βίντεο από τη Ruptly TV μπορείτε να δείτε στο: <https://www.youtube.com/watch?v=EVFdTjvgfZo>.

²⁶ Τηλεφωνική συνέντευξη με ακτιβίστρια ΜΚΟ μετά τη σύλληψή της και την απελευθέρωσή της στην Π.Γ.Δ.Μ., στις 14 και 15 Μαρτίου 2016.

χρειάστηκε να επιστρέψουν περπατώντας από τα σύνορα.²⁷ Την επομένη, οι αρχές της Π.Γ.Δ.Μ. ανακοίνωσαν ότι είχαν επιστρέψει 1.500 άτομα πίσω στην Ελλάδα.²⁸

Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, εθελοντές που βρίσκονταν επί τόπου και ΜΜΕ κατέγραψαν επίσης μαρτυρίες προσφύγων που απωθήθηκαν, οι οποίοι περιέγραψαν τη βία που υπέστησαν στα χέρια της αστυνομίας της Π.Γ.Δ.Μ., ενώ οι αρχές της Π.Γ.Δ.Μ. αρνήθηκαν ότι έγινε χρήση βίας.²⁹ Σε εκείνους που επεστράφησαν φαίνεται να μην δόθηκε η δυνατότητα να εξηγήσουν τις ατομικές τους περιστάσεις και να έχουν πρόσβαση σε άσυλο, κατά παραβίαση των διεθνών υποχρεώσεων της Π.Γ.Δ.Μ.³⁰ Περίπου 600 άτομα αναφέρεται ότι επέστρεψαν στην Ειδομένη από μόνα τους, είτε επειδή δεν μπόρεσαν να διασχίσουν το μεγάλο ποτάμι, είτε επειδή εντοπίστηκαν από τον στρατό της Π.Γ.Δ.Μ. προτού διασχίσουν τα σύνορα.³¹

Παρότι η κάθε χώρα έχει το δικαίωμα να ελέγχει τα σύνορά της, κατά το διεθνές δίκαιο είναι παράνομο να απωθούνται στα σύνορα ή να απορρίπτονται πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο με βάση την εθνικότητά τους και χωρίς καμία δυνατότητα να διεκδικήσουν άσυλο ή να ληφθούν με άλλο τρόπο υπόψη οι ατομικές τους περιστάσεις. Αντί να σφραγίσουν τα σύνορα, οι αρχές της Π.Γ.Δ.Μ. και της Ελλάδας, όπως και άλλες κατά μήκος του διαδρόμου των Βαλκανίων που είναι και μέλη του Συμβουλίου της Ε.Ε., θα πρέπει να επικεντρωθούν στο να διασφαλίσουν το δικαίωμα στην αίτηση και παροχή ασύλου, όπως και στην παροχή καταφυγίων, σίτισης, ένδυσης και ιατρικής φροντίδας σε πρόσφυγες σε αυτήν την μαζική έξοδο.

²⁷ Ηλεκτρονική αλληλογραφία και τηλεφωνικές συνεντεύξεις με τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα, μεταξύ 15 και 18 Μαρτίου, και με ακτιβιστές στην Ειδομένη στις 15 Μαρτίου 2016.

²⁸ Υπουργείο Εσωτερικών, Информација за обидот за илегален влез на мигранти кај с. Моин (Ενημέρωση για την απόπειρα παράνομης εισόδου μεταναστών στο χωριό Μόιν), διαθέσιμο στο: <http://www.mvr.gov.mk/vest/1638>

²⁹ Βλ. π.χ. μαρτυρίες που συγκέντρωσε η ομάδα Moving Borders, ένα δίκτυο ακτιβιστών, διαθέσιμες στο: <http://livetickereidomeni.bordermonitoring.eu/>. Για την άρνηση της χρήσης βίας, βλ. «Macedonia Security committee meeting, deny violence used on refugees and migrants», διαθέσιμο στο: <http://www.mia.mk/en/Inside/RenderSingleNews/92/133080149>

³⁰ Οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα ενημέρωσαν τη Διεθνή Αμνηστία ότι μεταξύ 18 Νοεμβρίου 2015 και 22 Μαρτίου 2016, το προσωπικό τους στην Ειδομένη περιέθαλψε 150 πρόσφυγες και μετανάστες με μώλωπες και τραύματα, οι οποίοι ανέφεραν ότι είχαν υποστεί βία από άτομα που φορούσαν στολές, μέσα στην Π.Γ.Δ.Μ., και/ή είχαν απωθηθεί από την αστυνομία ή τον στρατό της Π.Γ.Δ.Μ. Σαράντα πέντε από αυτά τα άτομα τα περιέθαλψαν οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα, και ανέφεραν απωθήσεις και κακομεταχείριση στα χέρια της αστυνομίας ή του στρατού της Π.Γ.Δ.Μ., μεταξύ 19 και 22 Μαρτίου 2016. (Ηλεκτρονική αλληλογραφία με τους Γιατρούς Χωρίς Σύνορα, 22 Μαρτίου 2016). Κάποιες μαρτυρίες που αφορούν απωθήσεις και κακομεταχείριση στα χέρια της αστυνομίας της Π.Γ.Δ.Μ. καταγράφηκαν από τη Διεθνή Αμνηστία κατά τη διάρκεια ερευνητικών επισκέψεων στην Ελλάδα, το Φεβρουάριο και το Μάρτιο του 2016.

³¹ Τηλεφωνικές συνεντεύξεις με μη κυβερνητικές οργανώσεις και φωτορεπόρτερ στην Ειδομένη, 15 και 17 Μαρτίου 2016.

ΜΙΑ ΥΠΟΣΧΕΣΗ ΠΟΥ ΕΜΕΙΝΕ ΚΕΝΟ ΓΡΑΜΜΑ: ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΜΕΤΕΓΚΑΤΑΣΤΑΣΗΣ ΤΗΣ Ε.Ε.

Η ανθρωπιστική κρίση στην οποία βρέθηκαν πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα μετά το κλείσιμο του διαδρόμου των Βαλκανίων δεν ήταν ούτε απρόσμενη ούτε αναπόφευκτη. Πολλοί, συμπεριλαμβανομένης της Διεθνούς Αμνηστίας, είχαν επισημάνει την επιτακτική ανάγκη για αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.)· τόσο μέσω οικονομικής, υλικής και επιχειρησιακής υποστήριξης προς την Ελλάδα, όσο και μέσω της μεταφοράς αιτούντων άσυλο από την Ελλάδα σε άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε. Παρόλα αυτά, ενώ πολλά έγιναν για να κλείσουν τα σύνορα προς και από την Ελλάδα, σχεδόν τίποτα δεν έγινε σε επίπεδο αλληλεγγύης για να βελτιωθούν οι συνθήκες στην Ελλάδα και να μοιραστεί η ευθύνη για τους πρόσφυγες και τους αιτούντες άσυλο που φτάνουν στη χώρα.

Για να ανακουφιστεί η πίεση στα κράτη μέλη της πρώτης γραμμής, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το Μάιο του 2015 ένα προσχέδιο Απόφασης του Συμβουλίου στα κράτη μέλη της Ε.Ε. για την μετεγκατάσταση 40.000 αιτούντων άσυλο από την Ιταλία και την Ελλάδα. Άλλο ένα προσχέδιο Απόφασης του Συμβουλίου παρουσιάστηκε τον Σεπτέμβριο, που ανέβασε τον συνολικό αριθμό των αιτούντων άσυλο προς μετεγκατάσταση από την Ελλάδα και την Ιταλία προς άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε. σε 106.000. Άλλοι 54.000 αιτούντες άσυλο προορίζονταν για μετεγκατάσταση σε μη προσδιορισμένο κράτος μέλος σύμφωνα με τις ανάγκες, ανεβάζοντας τον συνολικό αριθμό των αιτούντων προς μετεγκατάσταση σε 160.000. Αυτές οι δύο προτάσεις βασίζονταν στο Άρθρο 78(3) της Συνθήκης για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που δίνει τη δυνατότητα στο Συμβούλιο να υιοθετήσει, μετά από διαβούλευση με το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, προσωρινά μέτρα προς όφελος «κρατών μελών που αντιμετωπίζουν μια κατάσταση έκτακτης ανάγκης που χαρακτηρίζεται από μια ξαφνική ροή πολιτών τρίτης χώρας».³² Υιοθετήθηκαν στις δύο έκτακτες συναντήσεις του Συμβουλίου Δικαιοσύνης και Εσωτερικών Υποθέσεων (JHA), στις 14 και 22 Σεπτεμβρίου 2015, αντίστοιχα.³³

Το σύστημα κατεπείγουσας μετεγκατάστασης προσφέρει ένα πολύτιμο όχημα για την μείωση της πίεσης στην Ελλάδα και την έξοδο των αιτούντων άσυλο από άθλιες συνθήκες υποδοχής. Παρόλα αυτά, από τους 66.400 αιτούντες άσυλο που προορίζονταν να μετεγκατασταθούν από την Ελλάδα προς άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε. υπό αυτό το σύστημα,

³² Συνθήκη για τη Λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης, διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:12012E/TXT>

³³ Απόφαση (Ε.Ε.) 2015/1523 του Συμβουλίου, της 14^{ης} Σεπτεμβρίου 2015, για τη θέσπιση προσωρινών μέτρων στον τομέα της διεθνούς προστασίας υπέρ της Ιταλίας και της Ελλάδας, διαθέσιμη στο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32015D1523> · και Απόφαση (Ε.Ε.) 2015/1601 του Συμβουλίου, της 22^{ης} Σεπτεμβρίου 2015, για τη θέσπιση προσωρινών μέτρων στον τομέα της διεθνούς προστασίας υπέρ της Ιταλίας και της Ελλάδας, διαθέσιμο στο: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EL/TXT/?uri=CELEX:32015D1601>

μόλις 615 είχαν αναχωρήσει προς 14 κράτη μέλη από την Ελλάδα, σύμφωνα με πληροφορίες που δημοσίευσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 12 Απριλίου 2016.³⁴

Η Διεθνής Αμνηστία μίλησε με πρόσφυγες από τη Συρία και το Ιράκ οι οποίοι είχαν πληροφορηθεί για το σύστημα μετεγκατάστασης της Ε.Ε. ενώ βρίσκονταν στα νησιά, κυρίως από ΜΚΟ, το Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου (EASO), και την Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες. Το προσωπικό του EASO βρισκόταν στον Πειραιά από το τέλος Φεβρουαρίου και επίσης ενημέρωνε για το πρόγραμμα. Από το κλείσιμο των συνόρων είχαν παρατηρήσει μια αύξηση του ενδιαφέροντος και κατέγραφαν περίπου 200 άτομα τη μέρα.³⁵ Οι καταγραφές περνούσαν στο ελληνικό Γραφείο Ασύλου για να εξετασθούν. Για όσους εγγράφονταν, η ΜΚΟ Praksis και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες συντόνιζαν τη διαμονή τους στην Αθήνα.³⁶

Ενώ η πλειονότητα των Σύρων και Ιρακινών προσφύγων με τους οποίους συνομίλησε η Διεθνής Αμνηστία είχαν κάποια πληροφόρηση για το σύστημα μετεγκατάστασης, υπήρχαν κάποιοι οι οποίοι δεν είχαν καθόλου πληροφόρηση για το σύστημα, παρότι είχαν καταγραφεί από την ελληνική αστυνομία στο νησί όπου είχαν αφιχθεί και είχαν κάνει όλη τη διαδρομή προς το Βορρά μέχρι την Ειδομένη. Κάποιοι άλλοι που ήξεραν για το σύστημα είπαν ότι επέλεξαν να μη συμμετάσχουν επειδή είχαν συγγενείς σε ένα συγκεκριμένο κράτος μέλος και ήθελαν να πάνε σε εκείνη τη χώρα για να μπορούν να λάβουν υποστήριξη από εκείνα τα μέλη της οικογένειάς τους, ενώ άλλοι παραπονέθηκαν επίσης για τις συνθήκες που αντιμετώπισαν στην Ελλάδα, εκφράζοντας τις υποψίες τους ότι θα είχαν καλύτερη μεταχείριση καθ' όσο θα περίμεναν στην Ελλάδα για τη μεταφορά τους, εάν επρόκειτο να συμμετάσχουν στο σύστημα.

«Είμαστε εδώ τέσσερις μέρες και οι συνθήκες είναι πολύ άσχημες. Είναι πολύ δύσκολο να μείνουμε στην Ελλάδα γιατί δεν μας προσφέρουν τίποτα. Δεν θέλω να συμμετάσχω στο πρόγραμμα μετεγκατάστασης εξαιτίας αυτού», είπε ένας Σύρος άντρας με τη σύζυγο και τις δύο του κόρες ηλικίας 7 μηνών και 5 ετών, στη Διεθνή Αμνηστία στο λιμάνι του Πειραιά στις 29 Φεβρουαρίου 2016.

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ειδομένη μεταξύ 7 και 9 Μαρτίου, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες παρείχε πληροφόρηση και έκανε εγγραφές ατόμων για το πρόγραμμα μετεγκατάστασης. Ωστόσο, πολλά άτομα με τα οποία μίλησε η Διεθνής Αμνηστία ήταν δύσπιστα για το πρόγραμμα και απρόθυμα να εγγραφούν.

³⁴ European Commission, *Member States' Support to Emergency Relocation Mechanism*, 12 Απριλίου 2016, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/press-material/docs/state_of_play_-_relocation_en.pdf.

³⁵ Ένας ειδικός του EASO που παρείχε πληροφόρηση σε πιθανούς δικαιούχους μετεγκατάστασης και κατέγραφε ενδιαφερόμενους αιτούντες για να τους αναφέρει στην Υπηρεσία Ασύλου για την εγγραφή τους, 11 Μαρτίου 2016.

³⁶ Συνέντευξη με εκπρόσωπο του EASO στον Πειραιά, στην Πύλη E2, 11 Μαρτίου 2016.

Πολλοί ρώτησαν τους ερευνητές της Διεθνούς Αμνηστίας εάν το πρόγραμμα ήταν νόμιμο ή μια απάτη που αποσκοπούσε απλά να τους σταματήσει από το να συνεχίσουν το ταξίδι τους.

Η έλλειψη συστηματικής παροχής πληροφόρησης για το σύστημα μετεγκατάστασης σε πιθανούς δικαιούχους³⁷ στα ελληνικά νησιά και αλλού στην Ελλάδα, σε συνδυασμό με τις μακρές περιόδους αναμονής, όπως και την έλλειψη δυνατότητας επιλογής χώρας προορισμού, είναι σαφώς σημαντικές ανεπάρκειες του παρόντος συστήματος. Η δυσκίνητη γραφειοκρατία που εμπλέκεται στο σύστημα σημαίνει ότι μπορεί να χρειαστούν έως και τρεις μήνες για να μετεγκατασταθεί ένας αιτών άσυλο³⁸, κάτι που το κάνει μη ελκυστικό για ανθρώπους που, μετά από ένα φριχτό ταξίδι και τις υποτυπώδεις συνθήκες υποδοχής, ανυπομονούν να εγκατασταθούν κάπου ή να επανενωθούν με μέλη της οικογένειάς τους αλλού στην Ευρώπη.

Ένας 23χρονος άντρας από τη Συρία, που ταξίδευε μαζί με τον ανάπηρο αδερφό του, κατευθυνόταν προς τη Γερμανία, όπου κάποια από τα μέλη της οικογένειάς του είχαν ήδη εγκατασταθεί και όπου γνώριζε ότι ο αδερφός του θα μπορούσε να κάνει εγχείριση στη σπονδυλική στήλη. *«Αυτό είναι το χειρότερο κομμάτι του ταξιδιού μέχρι τώρα. Κάθε μέρα που παραμένω εδώ, τρώγονται τα κόκκαλα του αδερφού μου. Είναι δύσκολο ακόμα και να βρούμε φαγητό, και αυτός χρειάζεται τροφή που δεν έχουν εδώ. Όταν πηγαίνω στις ΜΚΟ να ζητήσω βοήθεια, καταλαβαίνω γιατί δεν μπορούν να βοηθήσουν. Βρίσκονται υπό μεγάλη πίεση. Δεν μπορώ να ζητάω μεγάλα πράγματα όπως το να σταματήσει ο πόλεμος, γιατί γνωρίζω ότι αυτό δεν πρόκειται να συμβεί. Αλλά οι ευρωπαϊκές κυβερνήσεις θα πρέπει να κάνουν ευκολότερη για μας τη διέλευση».* Είπε στη Διεθνή Αμνηστία ότι ήταν απρόθυμος να εγγραφεί για το πρόγραμμα μετεγκατάστασης, καθώς φοβόταν ότι θα τον στείλουν σε μια χώρα χωρίς κοινότητα ή οικογένεια να τους υποστηρίξει, ενώ γνώριζε ότι θα είχε υποστήριξη στη Γερμανία όπου επίσης ο αδερφός του θα μπορούσε να λάβει θεραπεία. *«Πιέστηκα πολύ να εγγραφώ για μετεγκατάσταση, αλλά απλά κατέρρευσα. Αυτή είναι η ζωή μου».*³⁹

Πέρα από τους λόγους που κάνουν τους ανθρώπους διστακτικούς να συμμετάσχουν στο σύστημα, όλοι οι παράγοντες τους οποίους συνάντησε η Διεθνής Αμνηστία στην Ελλάδα

³⁷ Μόνο εκείνες οι εθνικότητες που έχουν ποσοστό αναγνώρισης σε πρώτο βαθμό 75% ή υψηλότερο, στην Ε.Ε., δικαιούνται συμμετοχής στο πρόγραμμα μετεγκατάστασης. Στα μέσα Φεβρουαρίου, οι εθνικότητες που δικαιούνταν συμμετοχής στο σύστημα ήταν αυτές από τη Συρία, το Ιράκ, την Ερυθραία, την Κεντροαφρικανική Δημοκρατία, την Υεμένη και τη Σουαζιλάνδη, και άτομα χωρίς υπηκοότητα από αυτές τις χώρες. Συνέντευξη με αστυνομικό υπεύθυνο για τις εγγραφές στον καταυλισμό της Μόριας, 11 Φεβρουαρίου 2016, Λέσβος. Βλ. επίσης την παρουσίαση της Διονυσίας Παπαηλιού από την ελληνική Υπηρεσία Ασύλου «Πρόγραμμα μετεγκατάστασης από την Ελλάδα» στην 1^η Ετήσια Σύνοδο του Odysseus Network στις Βρυξέλλες στις 26 Φεβρουαρίου 2016: <http://odysseus-network.eu/wp-content/uploads/2015/09/Papailiou-on-Relocation-from-Greece-PPT1.pdf>.

³⁸ Βασισμένο σε συνεντεύξεις με εκπροσώπους της Υπηρεσίας Ασύλου και της ΜΚΟ Praksis, που παρέχει υπηρεσίες υποδοχής σε δικαιούχους μετεγκατάστασης μέχρι την αναχώρησή τους από την Ελλάδα, μέσω του συστήματος διαμονής της Υπατης Αρμοστείας για τους Πρόσφυγες (Αθήνα 17 Φεβρουαρίου και τηλεφωνικές συνεντεύξεις στις 28 Μαρτίου και 5 Απριλίου 2016). Εκπρόσωπος της Praksis είπε στη Διεθνή Αμνηστία ότι μερικές φορές ο δικαιούχος περιμένει περισσότερο από τρεις μήνες, αλλά δεν γνώριζε τους λόγους πίσω από τέτοιες καθυστερήσεις (τηλεφωνική συνέντευξη, 5 Απριλίου 2016).

³⁹ Ειδομένη, 8 Μαρτίου 2016.

συμφωνούν ότι το κύριο πρόβλημα έγκειται στα κράτη μέλη υποδοχής του συστήματος. Μόνο 22 χώρες από τις 30⁴⁰ έχουν διαθέσει 7.030 θέσεις από τις 160.000 που συμφωνήθηκαν μέσα από τις Αποφάσεις του Συμβουλίου του Σεπτεμβρίου 2015, ανάμεσά τους 2.943 για την Ελλάδα.⁴¹ Τα στατιστικά της ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου δείχνουν επίσης ότι 95 αιτούντες για τους οποίους βρέθηκε χώρα μετεγκατάστασης, δεν μπορούν πλέον να βρεθούν, ενώ 78 αποσύρθηκαν από το σύστημα όταν έμαθαν τη χώρα μετεγκατάστασης.⁴²

Στην εκτίμησή της για την εφαρμογή του συστήματος μετεγκατάστασης τον Ιανουάριο του 2016, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες ανέφερε ότι «κάποια Κράτη Μέλη έχουν αποσύρει θέσεις που δήλωσαν ως διαθέσιμες, για να κερδίσουν χρόνο να κάνουν προετοιμασίες υποδοχής, και θέσεις που προηγουμένως ήταν διαθέσιμες μειώθηκαν σημαντικά ακριβώς πριν πραγματοποιηθούν οι μετακινήσεις», και ότι κάποια κράτη μέλη επισυνάπτουν «μια μακρά λίστα προτιμήσεων και επιπρόσθετων περιοριστικών όρων», όπως γλωσσικές δεξιότητες,⁴³ κάτι που καθυστέρησε τις μετακινήσεις και προκάλεσε αποσύρσεις από το σύστημα. Στις συστάσεις της για την επίλυση της κατάστασης των προσφύγων στην Ευρώπη, της 3^{ης} Μαρτίου, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες υπογράμμισε ότι όλοι οι τόποι μετεγκατάστασης που έχουν συμφωνηθεί θα πρέπει να διασφαλιστούν «χωρίς προτιμήσεις για συγκεκριμένα προφίλ».⁴⁴

Μία εκπρόσωπος από την ελληνική Υπηρεσία Ασύλου, υπεύθυνη για τον συντονισμό του συστήματος μετεγκατάστασης είπε στη Διεθνή Αμνηστία στις 11 Φεβρουαρίου 2016, ότι μετά τις επιθέσεις στο Παρίσι τον Νοέμβριο του 2015, πολλά κράτη μέλη άρχισαν να διεξάγουν δικούς τους ελέγχους ασφάλειας και συνεντεύξεις προτού αποδεχθούν ένα αίτημα μετεγκατάστασης, παρότι αυτό δεν προβλέπεται στις Αποφάσεις του Συμβουλίου και προκαλεί σημαντικές καθυστερήσεις.

⁴⁰ Στις 30 χώρες συμπεριλαμβάνονται 26 κράτη μέλη της Ε.Ε. – εξαιρουμένης της Ιταλίας και της Ελλάδας – καθώς και χώρες εκτός Ε.Ε. όπως η Νορβηγία, η Ελβετία, το Λιχτενστάιν και η Ισλανδία.

⁴¹ European Commission, *State of Play – Relocation*, 12 Απριλίου 2016, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/dgs/home-affairs/what-we-do/policies/european-agenda-migration/press-material/docs/state_of_play_-_relocation_en.pdf

⁴² Statistical Data of the Greek Asylum Service – Relocation Procedures, 3 Απριλίου 2016, διαθέσιμο στο: http://asylo.gov.gr/en/wp-content/uploads/2016/04/Relocation-procedures-up-to-3.4.16_en.pdf.

⁴³ UNHCR, *Building on the Lessons Learned to Make the Relocation Schemes Work More Effectively*, Ιανουάριος 2016, διαθέσιμο στο: <http://www.unhcr.org/569fad556.pdf>.

⁴⁴ UNHCR, *Stabilizing the situation of refugees and migrants in Europe: Proposals to the Meeting of EU Heads of State or Government and Turkey on 7 March 2016*, 4 Μαρτίου 2016.

ΤΟ ΣΥΣΤΗΜΑ ΤΟΥ ΔΟΥΒΛΙΝΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΠΑΝΕΝΩΣΗ ΑΙΤΟΥΝΤΩΝ ΑΣΥΛΟ ΜΕ ΤΙΣ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΕΣ ΤΟΥΣ;

Το τωρινό σύστημα που ορίζει το κράτος μέλος που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αιτήσεων ασύλου που έχουν κατατεθεί σε ένα από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. βασίζεται στον Κανονισμό Δουβλίνο III, που τέθηκε σε ισχύ την 1^η Ιανουαρίου 2014.⁴⁵ Το Σύστημα του Δουβλίνου έχει ως στόχο να διασφαλίζει ότι ένα κράτος μέλος είναι υπεύθυνο για κάθε αίτηση ασύλου· να αποτρέπει κατάχρηση των διαδικασιών ασύλου υπό τη μορφή πολλαπλών αιτήσεων ασύλου σε διαφορετικά κράτη της Ε.Ε.· και να διασφαλίζει αποτελεσματική πρόσβαση σε διαδικασίες ασύλου στο υπεύθυνο κράτος μέλος.

Η κατανομή αρμοδιότητας καθορίζεται από μια ιεραρχία δεσμευτικών κριτηρίων, αρχίζοντας από την προστασία του μείζονος συμφέροντος των ανήλικων και της οικογενειακής ζωής, την κατοχή βίζας ή άδειας παραμονής, την παράνομη είσοδο ή διαμονή σε επικράτεια του κράτους, έως τον τόπο που κατατέθηκε η αίτηση για άσυλο. Ωστόσο, το οποιοδήποτε κράτος μέλος μπορεί να εξετάσει μία αίτηση ασύλου σύμφωνα με ρήτρες διακριτικής ευχέρειας ακόμα κι αν αυτή η εξέταση δεν αποτελεί ευθύνη του.⁴⁶

Παρότι το Σύστημα του Δουβλίνου χρησιμοποιείται γενικά για να στέλνονται αιτούντες άσυλο πίσω στα κράτη μέλη όπου έγινε η αρχική άφιξη, με βάση τα αποτυπώματα που καταχωρούνται στη βάση δεδομένων EURODAC, οι ρήτρες που αφορούν το μείζον συμφέρον του παιδιού, την ενότητα της οικογένειας, τα εξαρτώμενα πρόσωπα και τους ανθρωπιστικούς λόγους μπορούν να χρησιμοποιηθούν για να μεταφερθούν αιτούντες άσυλο από την Ελλάδα σε άλλα κράτη μέλη όπου μπορεί να εξεταστεί η αίτησή τους για διεθνή προστασία.

Εντούτοις, όπως δείχνουν τα στατιστικά, ο Κανονισμός σπανίως χρησιμοποιείται προς όφελος των αιτούντων άσυλο και για την ανακούφιση της πίεσης στις χώρες άφιξης. Το 2015 η Ελλάδα υπέβαλε αιτήματα προς 17 κράτη μέλη καθώς και προς την Νορβηγία και την Ελβετία για να αναλάβουν την ευθύνη για τις αιτήσεις 1.023 αιτούντων άσυλο, με βάση τις προβλέψεις του Κανονισμού του Δουβλίνου που αφορούν ανήλικους, μέλη οικογένειας και επανένωση οικογενειών για ανθρωπιστικούς λόγους· 773 αιτούντες άσυλο μετακινήθηκαν σε άλλα κράτη σύμφωνα με το Δουβλίνο την ίδια χρονιά,⁴⁷ ενώ έγιναν συνολικά 12.771 αιτήσεις

⁴⁵ Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 604/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 26ης Ιουνίου 2013, για τη θέσπιση των κριτηρίων και μηχανισμών για τον προσδιορισμό του κράτους μέλους που είναι υπεύθυνο για την εξέταση αίτησης διεθνούς προστασίας που υποβάλλεται σε κράτος μέλος από υπήκοο τρίτης χώρας ή από απάτριδα (αναδιεύθυνση)

⁴⁶ Ρήτρες διακριτικής ευχέρειας στο Κεφάλαιο IV του αναδιατυπωμένου Κανονισμού (Ε.Ε.) αριθ. 604/2013 (Δουβλίνο III).

⁴⁷ Τηλεφωνική συνέντευξη με την ελληνική Υπηρεσία Ασύλου στις 30 Μαρτίου 2016. Οι 773 μετακινήσεις αφορούσαν τόσο αιτήματα ανάληψης ευθύνης όσο και αιτήματα επιστροφής και μπορεί να συμπεριλαμβάνουν αιτήματα ανάληψης ευθύνης που η Ελλάδα είχε υποβάλει προηγούμενες χρονιές αλλά τα οποία υλοποιήθηκαν το 2015.

ασύλου στην Ελλάδα,⁴⁸ κάτι που δείχνει ότι η μετακίνηση εκτός Ελλάδας μέσω του κανονισμού του Δουβλίνου αποτελεί επιλογή μόνο για έναν σχετικά μικρό αριθμό αιτούντων άσυλο.

Η πλειονότητα των προσφύγων και των αιτούντων άσυλο με τους οποίους μίλησε η Διεθνής Αμνηστία το Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 2016 στην Ελλάδα πίστευαν ότι το Σύστημα του Δουβλίνου σήμαινε ένα πράγμα: ότι οι αιτούντες άσυλο στέλνονται πίσω στο κράτος μέλος όπου αφίχθησαν πρώτα και όπου τους πήραν αποτυπώματα. Η πλειονότητα γνώριζε επίσης ότι υπήρχε μια αναστολή όσον αφορά την Ελλάδα. Παρότι κάποιοι από τους ερωτηθέντες γνώριζαν πως θα μπορούσαν να μετακινηθούν νόμιμα σε άλλο κράτος μέλος της Ε.Ε. με το σύστημα του Δουβλίνου εάν είχαν ένα μέλος της οικογένειας ή κάποιο εξαρτώμενο πρόσωπο σε εκείνο το κράτος, γνώριζαν επίσης ότι θα χρειάζονταν μήνες να λάβουν μια απάντηση στην αίτηση για επανένωση με τις οικογένειές τους μέσα από το σύστημα του Δουβλίνου, ακόμα κι αν το αποτέλεσμα ήταν θετικό. Σε μια επίσκεψη σε ξενώνα για ασυνόδευτα ανήλικα, οργανωμένο από την Άρσις στο Ωραιόκαστρο, για παράδειγμα, ειπώθηκε στη Διεθνή Αμνηστία ότι κάποια παιδιά περιμένουν έως και έναν χρόνο για οικογενειακή επανένωση.⁴⁹

Είναι σαφές ότι το τωρινό σύστημα κατανομής της ευθύνης ανάμεσα στα κράτη μέλη της Ε.Ε. χρειάζεται ριζική αναμόρφωση ώστε να διασφαλιστεί μια περισσότερο ισότιμη κατανομή της ευθύνης και να περιοριστούν οι παράτυπες δευτερεύουσες μετακινήσεις μέσα στην Ε.Ε. που εκθέτουν ανθρώπους με ανάγκη διεθνούς προστασίας σε κακομεταχείριση, εκμετάλλευση και παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Ωστόσο, ακόμα και προτού επιτευχθεί μια τέτοια ριζική αλλαγή, υπάρχουν μέσα με τα οποία άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε. μπορούν να δεχθούν αιτούντες άσυλο από την Ελλάδα, τόσο για να ανακουφίσουν την κατάσταση των αιτούντων άσυλο εκεί, όσο και την πίεση στην ίδια τη χώρα. Αυτά συμπεριλαμβάνουν την μετεγκατάσταση ενός σημαντικά μεγαλύτερου αριθμού ατόμων χωρίς την εφαρμογή περιοριστικών κριτηρίων επιλογής, τη διευκόλυνση της επανένωσης οικογενειών όπως και το να επιτραπεί σε αιτούντες άσυλο να αποκτήσουν βίζες από αντιπροσωπείες κρατών μελών στην Ελλάδα, για να συνεχίσουν νόμιμα το ταξίδι τους.

Ένα κομβικό στοιχείο του συστήματος κατεπείγουσας μετεγκατάστασης της Ε.Ε. είναι η λογική των «hotspots». Στην Ευρωπαϊκή Ατζέντα για την Μετανάστευση του Μαΐου του 2015, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή πρότεινε την ανάπτυξη hotspots για να χαλαρώσει η πίεση στην Ελλάδα και την Ιταλία, που προκαλείται από την αύξηση του αριθμού των αφίξεων και για να σταματήσουν οι δευτερεύουσες ροές προσφύγων και μεταναστών μέσα στην Ε.Ε. Αυτή η προσέγγιση ζητά διοχέτευση πόρων στα κύρια σημεία εισόδου «όπου το Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου, η Frontex και η Europol θα εργαστούν επί τόπου με τα Κράτη Μέλη της πρώτης γραμμής για την γρήγορη ταυτοποίηση, καταγραφή και λήψη δακτυλικών

⁴⁸ Στατιστικά στοιχεία της ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου (1/1/2015 – 31/12/2015), διαθέσιμα στο: http://asylo.gov.gr/en/wp-content/uploads/2016/01/Greek-Asylum-Service-statistical-data-2015_en.pdf.

⁴⁹ Συνεντεύξεις με προσωπικό του ξενώνα, 9 Φεβρουαρίου 2016.

αποτυπωμάτων των εισερχόμενων μεταναστών»⁵⁰ ώστε να τους κατευθύνουν προς τις διαδικασίες ασύλου, το σύστημα μετεγκατάστασης ή τις διαδικασίες επιστροφής. Πέντε περιοχές για «hotspot» επιλέχθηκαν στα ελληνικά νησιά Λέσβος, Χίος, Σάμος, Λέρος και Κως. Στις 31 Μαρτίου η Διεθνής Αμνηστία πληροφορήθηκε από την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής ότι και τα πέντε «hotspots» είναι έτοιμα και λειτουργούν.⁵¹ Αυτά τα «hotspots» επικεντρώνονται σήμερα σε μεγάλο βαθμό στη διασφάλιση επιστροφών στην Τουρκία, εντούτοις και κατά συνέπεια, είναι αναγκαίο να εγκατασταθεί το απαραίτητο προσωπικό και συστήματα εξέτασης στην ηπειρωτική χώρα, ώστε να διασφαλιστεί ότι οι αιτήσεις μετεγκατάστασης μπορούν να εξεταστούν εκεί.

⁵⁰ Communication from the Commission, *A European Agenda on Migration*, 13 Μαΐου 2015, διαθέσιμο στο: http://ec.europa.eu/lietuva/documents/power_pointai/communication_on_the_european_agenda_on_migration_en.pdf.

⁵¹ Ανταλλαγή ηλεκτρονικών μηνυμάτων με την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής στις 31 Μαρτίου 2016.

ΣΥΝΘΗΚΕΣ ΥΠΟΔΟΧΗΣ

Ως τις 11 Απριλίου 2016, ο εκτιμώμενος αριθμός όσων έχουν παγιδευτεί στην ηπειρωτική Ελλάδα ήταν 46.141,⁵² για τους οποίους διατίθενται 31 επίσημοι χώροι στέγασης στην ηπειρωτική Ελλάδα, με φερόμενη μέγιστη χωρητικότητα 33.640 άτομα.⁵³ Χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες/τριες διαμένουν επίσης σε άτυπους καταυλισμούς στην Ειδομένη και στο λιμάνι του Πειραιά στην Αθήνα. Οι περισσότερες από τις επίσημες εγκαταστάσεις στήθηκαν το Μάρτιο ως απάντηση στην ανθρωπιστική κρίση. Παρόλα αυτά, η ικανότητα υποδοχής, συμπεριλαμβανομένων βασικών ανθρωπιστικών υπηρεσιών, είναι ακόμα ανεπαρκής για να ανταπεξέλθει στους μεγάλους αριθμούς προσφύγων και μεταναστών/τριων που βρίσκονται αποκλεισμένοι/ες στη χώρα, με εθελοντές/τριες, ακτιβιστές/τριες, απλούς πολίτες και ΜΚΟ να προσπαθούν να καλύψουν τα κενά στην ανθρωπιστική υποστήριξη για την οποία υπάρχει απελπιστική ανάγκη.

Πέραν από την ανεπαρκή χωρητικότητα για την κατάλληλη διαμονή προσφύγων και μεταναστών/τριων σε παράτυπη κατάσταση, οι δυνατότητες για τη διαμονή των καταγεγραμμένων αιτούντων άσυλο υπολείπονταν επίσης των πραγματικών αναγκών στην Ελλάδα για πολλά χρόνια. Τον Δεκέμβριο του 2014, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες (UNHCR) περιέγραψε τις συνθήκες υποδοχής αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα ως «ανεπαρκείς και, αν παρέχονται, υπολείπονται σε σημαντικό βαθμό των προτύπων που έχουν οριστεί από την Ε.Ε. και την εθνική νομοθεσία».⁵⁴ Κατά τη διάρκεια συνάντησης με τη Διεθνή Αμνηστία στις 16 Φεβρουαρίου 2016, ένα μέλος του προσωπικού της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, υπεύθυνο για την παρακολούθηση των συνθηκών υποδοχής στην Ελλάδα, ανέφερε ότι η έκθεσή τους, του Δεκεμβρίου του 2014, ίσχυε ακόμα όσον αφορά τις συνθήκες υποδοχής δεύτερης γραμμής⁵⁵ για τους αιτούντες άσυλο στην Ελλάδα.⁵⁶

⁵² Με βάση τους αριθμούς του Συντονιστικού Κέντρου Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης στην Ελλάδα, 46.141 πρόσφυγες και μετανάστες διέμεναν σε διάφορους επίσημους χώρους και άτυπους καταυλισμούς στην ηπειρωτική χώρα ως τις 11 Απριλίου 2016, ενώ 6.976 πρόσφυγες και μετανάστες βρίσκονταν στα νησιά (βλ. στοιχεία που παρείχε το Συντονιστικό Κέντρο Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης στην Ελλάδα, διαθέσιμα στο: <http://www.media.gov.gr/index.php/%CF%85%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%B9%CE%B5%CF%83/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1/summary-statement-of-refugee-flows-11-04-2016>).

⁵³ Βλ. το διαδικτυακό χώρο της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες «Sites in Greece», διαθέσιμο στο: <http://rrse-smi.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=d5f377f7f6f2418b8ebadaae638df2e1>.

⁵⁴ UNHCR, *Greece as a country of asylum: UNHCR observations on the current situation of asylum in Greece*, Δεκέμβριος 2014.

⁵⁵ Η υποδοχή δεύτερης γραμμής αφορά την υποδοχή αιτούντων άσυλο, ασυνόδευτων ανηλίκων, μετά την αρχική τους υποδοχή και έλεγχο.

⁵⁶ Συνέντευξη στα γραφεία της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες στην Αθήνα, 16 Φεβρουαρίου 2016.

Παρότι έχουν υπάρξει προσπάθειες να αυξηθεί η ικανότητα υποδοχής αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα, οι διαθέσιμες θέσεις φιλοξενίας υπολείπονται κατά πολύ των υπαρχόντων αναγκών. Οι δυνατότητες ως προς τη χωρητικότητα για τη φιλοξενία καταγεγραμμένων αιτούντων άσυλο με ανάγκη διαμονής επαρκούσαν μόνο για 593 άτομα ως τις 8 Μαρτίου 2016 και 296 αιτούντες άσυλο περίμεναν το άνοιγμα μίας θέσης σε κέντρο υποδοχής.⁵⁷ Το 2015, το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ)⁵⁸ έλαβε αιτήσεις για τοποθέτηση 1.839 αιτούντων άσυλο σε εγκαταστάσεις υποδοχής,⁵⁹ ενώ 12.771 ενήλικες και ασυνόδευτα ανήλικα ζήτησαν άσυλο το ίδιο έτος.⁶⁰ Το ότι οι πραγματικές ανάγκες είναι πολύ μεγαλύτερες από όσους καλύφθηκαν το 2015 επιβεβαιώνεται επίσης από εκπροσώπους των Γιατρών του Κόσμου (MmM), που λειτουργούν κέντρα υποδοχής. Μας είπαν πως πολλοί αιτούντες άσυλο δεν ζητούν στέγαση γνωρίζοντας πως θα χρειαστεί να περιμένουν πάρα πολύ καιρό.⁶¹ Δεν υπάρχουν επίσης ειδικοί ξενώνες για αιτούντες άσυλο που έχουν ανάγκη ειδικής φροντίδας, πέραν των ασυνόδευτων ανηλίκων, όπως άνθρωποι με άνοια ή σοβαρές διαταραχές της ψυχικής τους υγείας.⁶²

Το Δεκέμβριο του 2015, η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, με χρηματοδότηση από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή, ξεκίνησε ένα πρόγραμμα στέγασης για την παροχή θέσεων φιλοξενίας σε επιπλέον 20.000 αιτούντες άσυλο και δικαιούχους μετεγκατάστασης, «μέσα από συστήματα ενοικίασης διαμερισμάτων και ξενοδοχείων, κουπόνια σε ξενοδοχεία και προγράμματα ανάδοχων οικογενειών».⁶³ Αυτές οι θέσεις

⁵⁷ Ηλεκτρονική αλληλογραφία με το ΕΚΚΑ στις 9 Μαρτίου 2016.

⁵⁸ Το ΕΚΚΑ είναι κυβερνητική υπηρεσία που υπάγεται στο Υπουργείο Εργασίας, Κοινωνικής Ασφάλισης και Κοινωνικής Αλληλεγγύης, η οποία συντονίζει τις υπηρεσίες κοινωνικής υποστήριξης στην Ελλάδα: <http://www.ekka.org.gr/EKKA!show.action?lang=en>.

⁵⁹ Συνέντευξη με εκπρόσωπο του ΕΚΚΑ στις 12 Φεβρουαρίου 2016, στην Αθήνα. Επίσης σύμφωνα με έκθεση στατιστικών στοιχείων για το 2015 του ΕΚΚΑ που κοινοποιήθηκε στη Διεθνή Αμνηστία μέσω ηλεκτρονικού ταχυδρομείου την 1^η Απριλίου 2016 (Ηλεκτρονικό μήνυμα του Χρήστου Δημόπουλου, Συντονιστή της Υπηρεσίας Διαχείρισης Αιτημάτων Στέγασης Αιτούντων Άσυλο και Ασυνόδευτων Ανηλίκων, 1 Απριλίου 2016).

⁶⁰ Στατιστικά στοιχεία της ελληνικής Υπηρεσίας Ασύλου (1/1/2015 – 31/12/2015), διαθέσιμα στο: http://asylo.gov.gr/en/wp-content/uploads/2016/01/Greek-Asylum-Service-statistical-data-2015_en.pdf.

⁶¹ Συνέντευξη με εκπροσώπους των Γιατρών του Κόσμου στις 26 Φεβρουαρίου 2016, στην Αθήνα. Τόσο οι εκπρόσωποι του ΕΚΚΑ όσο και εκείνοι των Γιατρών του Κόσμου από τους οποίους πάρθηκε συνέντευξη στις 12 και 26 Φεβρουαρίου αντίστοιχα, είπαν ότι άρρενες ενήλικες που ταξιδεύουν μόνοι είναι απίθανο να τοποθετηθούν σε εγκαταστάσεις υποδοχής καθώς η περιορισμένη χωρητικότητα σημαίνει ότι ευάλωτα άτομα και μονογονεϊκές οικογένειες έχουν προτεραιότητα. Τα στατιστικά του ΕΚΚΑ για το 2015 που κοινοποιήθηκαν στη Διεθνή Αμνηστία την 1^η Απριλίου 2016 δηλώνουν ότι ανύπαντροι ενήλικες αιτούντες άσυλο περίμεναν το 2015 κατά μέσο όρο τρεις μήνες για να τοποθετηθούν σε εγκαταστάσεις υποδοχής, ενώ οικογένειες με γονείς και παιδιά και μονογονεϊκές οικογένειες περίμεναν περίπου 20 και 32 μέρες αντίστοιχα.

⁶² Συνέντευξη με εκπροσώπους των Γιατρών του Κόσμου, Αθήνα, 26 Φεβρουαρίου 2016.

⁶³ UNHCR, *Greece: Refugee Emergency Response – Update #8*, 29 Νοεμβρίου – 31 Δεκεμβρίου 2015.

διατίθενται σταδιακά από τον Ιανουάριο του 2016. Μέχρι τις αρχές Μαρτίου του 2016, 2.788 θέσεις είχαν διατεθεί μέσω της ΜΚΟ Praksis από την έναρξη του προγράμματος,⁶⁴ σε μεγάλο βαθμό σε δικαιούχους μετεγκατάστασης.⁶⁵

Πέρα από τον περιορισμένο αριθμό θέσεων φιλοξενίας που διατίθενται σήμερα σε αιτούντες άσυλο, κάποιες από τις ΜΚΟ που διαχειρίζονται ξενώνες για ασυνόδευτα ανήλικα και αιτούντες άσυλο, όπως και εκείνες που παρέχουν νομική βοήθεια σε αιτούντες άσυλο, έχουν εκφράσει τα παράπονά τους για έλλειψη χρηματοδότησης των υπηρεσιών τους. Ενώ τα κονδύλια που μοιράστηκαν στις ΜΚΟ μέσω του Ευρωπαϊκού Ταμείου Προσφύγων τέλειωσαν το Μάρτιο του 2015, μέχρι και τα μέσα Μαρτίου 2016 δεν υπήρχαν ακόμα προσκλήσεις για αιτήσεις χρηματοδότησης στο πλαίσιο του Ταμείου Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης. Για παράδειγμα, ένας ξενώνας για ασυνόδευτα ανήλικα που διαχειρίζεται η ΜΚΟ Άρσις στη Θεσσαλονίκη διέθετε προσωπικό που - κατά τη διάρκεια της επίσκεψης της Διεθνούς Αμνηστίας στις 9 Φεβρουαρίου 2016- είχε μείνει απλήρωτο επί 4 μήνες.⁶⁶ Τα κενά στη χρηματοδότηση δεν προκάλεσαν προβλήματα μόνο στην πληρωμή των μισθών του προσωπικού, αλλά και σε υπηρεσίες που παρέχονται σε παιδιά, συμπεριλαμβανομένης της ένδυσης και των ψυχαγωγικών δραστηριοτήτων.

ΑΠΟΚΛΕΙΣΜΕΝΟΙ ΣΤΗΝ ΕΙΔΟΜΕΝΗ ΣΕ ΑΘΛΙΕΣ ΣΥΝΘΗΚΕΣ

Από τα τέλη Φεβρουαρίου του 2016, μετά από νέους περιορισμούς στους Αφγανούς υπηκόους στο διάδρομο των Βαλκανίων, μεγάλος αριθμός προσφύγων και αιτούντων άσυλο, συμπεριλαμβανομένων οικογενειών με πολύ μικρά παιδιά, βρέφων και ατόμων με αναπηρίες κοιμούνται στην ύπαιθρο στην Ειδομένη, στην ελληνική πλευρά των συνόρων με την Π.Γ.Δ.Μ. Ενώ υπήρχαν περίπου 7.000 άτομα αποκλεισμένα στα σύνορα, η μέγιστη δυνατότητα φιλοξενίας στον μοναδικό άτυπο καταυλισμό που υπάρχει στα σύνορα ήταν 2.500.⁶⁷ Οι ελληνικές αρχές, πέρα από την αστυνομία, συνέχισαν να είναι απύσες στην Ειδομένη. Αργότερα τον Μάρτιο του 2016, με το ολοκληρωτικό κλείσιμο των συνόρων, η κατάσταση στα σύνορα επιδεινώθηκε. Η Διεθνής Αμνηστία συνάντησε πολλούς πρόσφυγες και αιτούντες άσυλο από τη Συρία να διαμένουν σε εντελώς απαράδεκτες συνθήκες.

⁶⁴ European Commission, *Progress report on the implementation of the hotspot approach in Greece*, 4 Μαρτίου 2016.

⁶⁵ Ένας εκπρόσωπος της Praksis είπε στη Διεθνή Αμνηστία ότι σχεδόν το 80% όσων επωφελήθηκαν από το σύστημα ως τις 17 Φεβρουαρίου 2016 ήταν αιτούντες μετεγκατάστασης. Συνέντευξη με εκπρόσωπο της Praksis, 17 Φεβρουαρίου 2016, Αθήνα.

⁶⁶ Από το Μάρτιο του 2015, ο ξενώνας λειτουργεί με χρηματοδότηση από τον πολύ πιο περιορισμένο κρατικό προϋπολογισμό.

⁶⁷ Διεθνής Αμνηστία, *Ειδομένη: Ένταση στα Σύνορα, ΑΤ, 1 Μαρτίου 2016*: <https://www.amnesty.gr/news/press/article/20222/eidomeni-entasi-sta-synora>

Κατά τη διάρκεια αυτής της τελευταίας επίσκεψης στα σύνορα από τις 7 ως τις 9 Μαρτίου 2016, εκτιμάται ότι περίπου 11.000 έως 13.000 άτομα βρίσκονταν αποκλεισμένα στην Ειδομένη σε άθλιες συνθήκες.⁶⁸ Όλη την ανθρωπιστική βοήθεια, συμπεριλαμβανομένων της στέγασης, του φαγητού, των εγκαταστάσεων υγιεινής και της ιατρικής φροντίδας την παρείχαν αποκλειστικά ανθρωπιστικές οργανώσεις, ΜΚΟ και ομάδες εθελοντών. Εξαντλώντας οριακά την χωρητικότητα των μεγάλων σκηνών τύπου rubb hall⁶⁹ στον καταυλισμό, οι ΜΚΟ παρείχαν σε χιλιάδες άτομα μικρές σκηνές κάμπινγκ οι οποίες προσφέρουν κάποια προφύλαξη. Η Διεθνής Αμνηστία συνάντησε Σύρους πρόσφυγες, συμπεριλαμβανομένων γυναικών σε προχωρημένη εγκυμοσύνη, οικογένειες με μικρά παιδιά, ηλικιωμένους και άτομα με αναπηρίες, να κοιμούνται εκτεθειμένοι στο κρύο και με βρεγμένο το έδαφος σε μικρές σκηνές, ακατάλληλες για τον κρύο και βροχερό καιρό. Με 180 τουαλέτες και ντους,⁷⁰ την εποχή της επίσκεψης της οργάνωσης, οι εγκαταστάσεις υγιεινής ήταν ανεπαρκείς για τα χιλιάδες άτομα που βρίσκονταν αποκλεισμένα στην περιοχή. Οι άνθρωποι διαμαρτύρονταν για παιδιά που ήταν άρρωστα και έκαναν εμετό ως αποτέλεσμα του κρύου καιρού και της έλλειψης υγιεινής.

«Οι συνθήκες εδώ δεν είναι καλές και κοιμόμαστε στο έδαφος. Οι κουβέρτες μας είναι μούσκεμα στο νερό. Δεν υπάρχουν λουτρό για μπάνιο. Γι' αυτό ο κόσμος αρρωσταίνει», είπε μια έγκυος 9 μηνών από τη Συρία στη Διεθνή Αμνηστία. Αυτή και ο σύζυγός της, που ταξίδευαν μαζί με άλλες οικογένειες, ήλπιζαν να φτάσουν στην Γερμανία, όπου άλλα μέλη της οικογένειάς είχαν ήδη εγκατασταθεί. *«Θέλαμε τα παιδιά μας να εγκατασταθούν κάπου με ελευθερία. Ο μόνος λόγος για τον οποίο βρισκόμαστε τώρα εδώ είναι επειδή θέλουμε να πάμε τα παιδιά μας σε ένα ασφαλές περιβάλλον».*⁷¹

Πολλοί από τους πρόσφυγες και τους μετανάστες με τους οποίους συνομίλησε η Διεθνής Αμνηστία στην Ειδομένη, ήλπιζαν να συνεχίσουν το ταξίδι τους προς τη Δυτική Ευρώπη για να επανενωθούν με μέλη των οικογενειών τους, που είχαν κάνει νωρίτερα το ταξίδι. Ένα ζευγάρι 70χρονων από το Χαλέπι της Συρίας, που κοιμόταν στο έδαφος σε μια μικρή σκηνή, είπε στη Διεθνή Αμνηστία: *«Γιατί δε μας αφήνουν να φύγουμε; Θέλουνε να πεθάνουμε εδώ πέρα; Κάνει κρύο και είμαστε ο ένας πάνω στον άλλο».*⁷²

Η 30χρονη Ρένα, που ταξίδευε με τα τρία της παιδιά, ήλπιζε να επανενωθεί με το σύζυγό της στην Γερμανία όταν έφυγε από τη Συρία. Καθώς βρισκόταν στην Τουρκία, συνάντησε τη Σούχα, μια 40χρονη γυναίκα από τη Συρία, που ταξίδευε μόνη ελπίζοντας να συναντήσει το

⁶⁸ UNHCR, Winter Operations Cell – Daily Report, 9 Μαρτίου 2016, διαθέσιμο στο: <http://data.unhcr.org/mediterranean/download.php?id=840>.

⁶⁹ Οι σκηνές τύπου rubb hall είναι σκηνές που χρησιμοποιούνται κατά κύριο λόγο σε έκτακτη ανάγκη, με μέγεθος από 10 έως 24 μέτρα.

⁷⁰ Πληροφόρηση που παρείχαν οι Γιατροί Χωρίς Σύνορα κατά τη διάρκεια της επίσκεψης.

⁷¹ Ειδομένη, 8 Μαρτίου 2016.

⁷² Ειδομένη 7 Μαρτίου 2016.

σύζυγό της στη Δανία. «Δεν μπορούσαμε να περιμένουμε την οικογενειακή επανένωση. Απαιτεί πάρα πολύ χρόνο, γραφειοκρατία και ενέργεια. Αλλά δεν ξέραμε ότι θα έκλειναν τα σύνορα».⁷³

Καθώς ο καιρός περνούσε, πρόσφυγες και μετανάστες άρχισαν να χάνουν την ελπίδα τους ως προς το εκ νέου άνοιγμα των συνόρων. Οι ελληνικές αρχές έστειλαν περίπου 20 λεωφορεία στην Ειδομένη για να μεταφέρουν τον κόσμο σε παρακείμενους καταυλισμούς, στις 25 Μαρτίου 2016. Παρότι υπέμεναν άθλιες συνθήκες, μόνο περίπου 400 αποφάσισαν να φύγουν από τον καταυλισμό στην Ειδομένη, μη γνωρίζοντας τί να περιμένουν στους καταυλισμούς όπου θα μεταφέρονταν.⁷⁴ Έως τα τέλη Μαρτίου 2016, υπήρχαν ακόμα πάνω από 11.000 πρόσφυγες και μετανάστες στην Ειδομένη που υπέμεναν άθλιες συνθήκες διαβίωσης.⁷⁵ Οι ελληνικές αρχές θα πρέπει να βελτιώσουν κατεπειγόντως τις συνθήκες διαμονής στην Ειδομένη σε πρακτικό επίπεδο και να διασφαλίσουν την πρόσβαση σε βασικές υπηρεσίες, ενώ θα πρέπει να προσφέρουν δυνατότητες διαμονής σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα στην Ειδομένη ή αλλού, συμπεριλαμβανομένων χώρων φιλοξενίας κατάλληλων για τις ανάγκες ευάλωτων ομάδων. Οι πρόσφυγες και οι μετανάστες που έχουν αποκλειστεί στην Ειδομένη θα πρέπει να έχουν πρόσβαση σε ποιοτική ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, συμπεριλαμβανομένων εναλλακτικών επιλογών ως προς τους χώρους φιλοξενίας σε όλη τη χώρα.

ΥΠΟΔΟΧΗ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ

ΧΩΡΟΙ ΠΡΟΣΩΡΙΝΗΣ ΣΤΕΓΑΣΗΣ

Από τους 31 χώρους προσωρινής στέγασης που δημιούργησε η ελληνική κυβέρνηση στην ηπειρωτική Ελλάδα για να διαμείνουν πρόσφυγες και μετανάστες/τριες σε παράτυπη κατάσταση, οι πέντε βρίσκονται στην Αθήνα, στο Ελληνικό, στον Ελαιώνα και στο Σχιστό.⁷⁶

⁷³ Τα ονόματα σε αυτήν την παράγραφο είναι αλλαγμένα.

⁷⁴ Βλ. για παράδειγμα, Ekathimerini, *Buses sent to Idomeni camp to transfer refugees*, 25 Μαρτίου 2016· the Guardian (AFP in Idomeni), *Greece removes migrants from Macedonian border camp*, 26 Μαρτίου 2016.

⁷⁵ Στοιχεία διαθέσιμα μέσω του διαδικτυακού χάρτη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες *Sites in Greece*: <http://rrse-smi.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=d5f377f7f6f2418b8ebadaae638df2e1> · επίσης πληροφορίες που παρείχε το Συντονιστικό Κέντρο Διαχείρισης Προσφυγικής Κρίσης στην Ελλάδα, διαθέσιμες στο: <http://www.media.gov.gr/index.php/%CF%85%CF%80%CE%B7%CF%81%CE%B5%CF%83%CE%B9%CE%B5%CF%83/%CF%80%CF%81%CE%BF%CF%83%CF%86%CF%85%CE%B3%CE%B9%CE%BA%CF%8C-%CE%B6%CE%AE%CF%84%CE%B7%CE%BC%CE%B1/summary-statement-of-refugee-flows-11-04-2016> . Για λεπτομερή ενημέρωση για πολλούς από τους χώρους προσωρινής διαμονής έως τις 7 Απριλίου 2011, βλ.: UNHCR report: Site profiles – Greece, διαθέσιμο στο: <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83>

⁷⁶ Οι τρεις χώροι στο Ελληνικό έχουν συνολική χωρητικότητα 4.000 ατόμων: 1.400 στο Ολυμπιακό στάδιο χόκεϊ (Ελληνικό Ι), 1.300 στο στάδιο μπέιζμπολ (Ελληνικό ΙΙΙ) και 1.300 στο παλιό αεροδρόμιο (Ελληνικό ΙΙ). Βλ. τον διαδικτυακό χάρτη της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες «*Sites in Greece*» διαθέσιμο στο: <http://rrse-smi.maps.arcgis.com/apps/MapSeries/index.html?appid=d5f377f7f6f2418b8ebadaae638df2e1> .

Αυτοί οι καταυλισμοί φιλοξενούν αυτή τη στιγμή τόσο τα άτομα που έχουν φύγει από τα νησιά και έφτασαν στην ηπειρωτική Ελλάδα, όσο και εκείνους/ες που επέστρεψαν από την Ειδομένη, μην μπορώντας να διασχίσουν τα σύνορα προς την Π.Γ.Δ.Μ.

Την 1^η Μαρτίου 2016, η Διεθνής Αμνηστία υπέβαλε αίτημα στο Υπουργείο Εσωτερικών και Διοικητικής Ανασυγκρότησης για να επισκεφτεί και τους πέντε χώρους προσωρινής στέγασης στην Αθήνα.⁷⁷ Μόλις στις 11 Μαρτίου, το Υπουργείο ενημέρωσε τη Διεθνή Αμνηστία ότι θα μπορούσε να έχει πρόσβαση σε δύο μόνο χώρους – το παλιό αεροδρόμιο στο Ελληνικό (Ελληνικό II), και το χώρο στον Ελαιώνα – και μάλιστα την επόμενη μέρα. Στην οργάνωση δεν επετράπη η πρόσβαση στο κέντρο στο Σχιστό, όπως και σε δύο άλλους χώρους στο Ελληνικό: το Ολυμπιακό στάδιο χόκεϊ (Ελληνικό I) και το στάδιο μπέιζμπολ (Ελληνικό III).

Ενώ οι συνθήκες στον Ελαιώνα, που χρησιμοποιείται κυρίως για οικογένειες και ευάλωτους πρόσφυγες και μετανάστες, ήταν σε γενικές γραμμές κατάλληλες για βραχυπρόθεσμη διαμονή την εποχή της επίσκεψης της Διεθνούς Αμνηστίας, οι χώροι στο Ελληνικό ήταν σαφώς ακατάλληλοι ακόμα και για ολιγοήμερη παραμονή.⁷⁸

Κατά τη διάρκεια της επίσκεψης της Διεθνούς Αμνηστίας στο Ελληνικό στις 12 Μαρτίου 2016, επετράπη στην οργάνωση να εισέλθει μόνο στο τμήμα Ελληνικό II του κέντρου, στο μη χρησιμοποιούμενο αεροδρόμιο και μόνο μετά το μεσημέρι. Οι ερευνητές μίλησαν με τη διεύθυνση των εγκαταστάσεων καθώς και με πρόσφυγες και μετανάστες που έμεναν εκεί.⁷⁹ Οι εγκαταστάσεις είχαν ανοίξει περίπου δύο εβδομάδες πριν και βρίσκονταν στα όρια της χωρητικότητας τους, των 1.400 ατόμων. Οι διαμένοντες/ουσες στο κέντρο ήταν κυρίως από το Αφγανιστάν. Πολλοί/ες έχοντας επιστρέψει από την Ειδομένη αφότου τα σύνορα Ελλάδας - Π.Γ.Δ.Μ. έκλεισαν για τους Αφγανούς πολίτες τον Φεβρουάριο του 2016.

Οι συνθήκες στον καταυλισμό ήταν ακατάλληλες να φιλοξενήσουν πρόσφυγες και μετανάστες/τριες ακόμα και για λίγες μέρες, ενώ κάποιοι/ες από αυτούς βρίσκονται εκεί επί εβδομάδες. Και οι 1.400 πρόσφυγες και μετανάστες/τριες στις εγκαταστάσεις διέμεναν στον πρώτο όροφο της παλιάς αίθουσας αναχωρήσεων (του αεροδρομίου) χωρίς καθόλου ιδιωτικότητα. Κοιμούνταν στο δάπεδο χρησιμοποιώντας κουβέρτες. Κάποιοι είχαν δημιουργήσει κάποια ιδιωτικότητα με το να κοιμούνται σε μικρές σκηνές που είπαν ότι είχαν λάβει από μια ΜΚΟ. Η Ε., ένα 18χρονο κορίτσι από το Αφγανιστάν βρισκόταν στο Ελληνικό επί δύο εβδομάδες αφότου επέστρεψε από την Ειδομένη. Δήλωσε στη Διεθνή Αμνηστία ότι της ήταν πολύ δύσκολο να κοιμηθεί καθώς την ταραζε το να πρέπει να κοιμηθεί ανάμεσα σε τόσους πολλούς άγνωστους άντρες.

⁷⁷ TG EUR 25/2016.004, 1^η Μαρτίου 2016, απευθυνόμενο στον κ. Ιωάννη Μουζάλα, Υπουργό Μεταναστευτικής Πολιτικής.

⁷⁸ Η Διεθνής Αμνηστία επισκέφθηκε το κέντρο διέλευσης του Ελαιώνα στις 16 Φεβρουαρίου και στις 12 Μαρτίου 2016.

⁷⁹ Πέντε άντρες και 15 γυναίκες από το Αφγανιστάν.

Όλοι οι πρόσφυγες και οι μετανάστες/τριες από τους οποίους/ες πήρε συνέντευξη η Διεθνής Αμνηστία είπαν ότι δεν υπήρχε θέρμανση, πως το μέρος ήταν πολύ κρύο τη νύχτα, και ότι δεν τους έδιναν αρκετό φαγητό. Υπήρχε μόνο ένας γιατρός στον καταυλισμό από τις 8 π.μ. έως τις 8 μ.μ.⁸⁰ Το κτίριο είχε πέντε τουαλέτες για γυναίκες και πέντε τουαλέτες για άντρες. Εξαιτίας της έλλειψης εγκαταστάσεων για πλύσιμο, οι νιπτήρες στις τουαλέτες χρησιμοποιούνταν για το πλύσιμο των ρούχων και των πιάτων. Συνολικά δέκα ντους – πέντε για γυναίκες και πέντε για άντρες – είχαν εγκατασταθεί μόλις δύο ημέρες πριν την επίσκεψη της Διεθνούς Αμνηστίας. Οι γυναίκες που ρωτήθηκαν είπαν ότι δεν χρησιμοποιούσαν αυτά τα ντους επειδή το νερό ήταν πολύ κρύο και επειδή δεν υπήρχε κουρτίνα να χωρίζει τα ντους. Γυναίκες από τις οποίες πήρε συνέντευξη η Διεθνής Αμνηστία παραπονέθηκαν ότι δεν τους παρέχονται είδη γυναικείας υγιεινής.

«Είναι εντελώς χάος – δεν υπάρχει τίποτα εδώ πέρα. [...] Όλοι κοιμούνται στο πάτωμα στην παλιά αίθουσα του αεροδρομίου. Δεν έχουμε ούτε τα βασικά είδη. Υπάρχει μια τουαλέτα αλλά είναι τόσο βρώμικη. Δεν κοιμάμαι εκεί πέρα – μυρίζει άσχημα», είπε ο Μασίντ, ένας Αφγανός πολίτης που κοιμήθηκε στο ύπαιθρο έξω από τον καταυλισμό μαζί με έναν φίλο του.⁸¹

Η Διεθνής Αμνηστία είδε επίσης ένα πολύ μικρό κορίτσι να καθαρίζει την τουαλέτα των γυναικών με μια σφουγγαρίστρα. Οι ερωτηθέντες/ήσες είπαν στη Διεθνή Αμνηστία ότι ο χώρος ήταν πιο βρώμικος μέχρι πρόσφατα καθώς τους έδωσαν καθαριστικά προϊόντα μόλις την ημέρα της επίσκεψης της οργάνωσης.

ΕΝΑΣ ΑΤΥΠΟΣ ΚΑΤΑΥΛΙΣΜΟΣ ΣΤΗΝ ΑΘΗΝΑ: ΤΟ ΛΙΜΑΝΙ ΤΟΥ ΠΕΙΡΑΙΑ

«Κοιμόμαστε επί δύο μέρες στο πάτωμα χωρίς κουβέρτες, υπάρχουν παιδιά και δεν έχουμε κάνει μπάνιο. Φύγαμε από έναν πόλεμο με ρουκέτες κι ήρθαμε σε έναν πόλεμο πείνας... Αν δεν γινόταν πόλεμος στη Συρία δεν θα ερχόμασταν εδώ... Το παιδί μου θα έπρεπε να είναι στο σχολείο... δεν ήρθαμε εδώ για μας, αλλά για τα παιδιά μας.»

Ο Χ. ένας Σύρος που έμενε στον Πειραιά με τη σύζυγο του και τα δύο του κορίτσια 7 μηνών και 5 ετών, 29 Φεβρουαρίου 2016, Λιμάνι του Πειραιά, Αθήνα.

⁸⁰ Ο συντονιστής του καταυλισμού που διορίστηκε από τον Υπουργό Μεταναστευτικής Πολιτικής είπε στη Διεθνή Αμνηστία ότι μια νέα διαδικασία ιατρικής φροντίδας και παραπομπής σε διάφορα κέντρα διαμονής είχε τεθεί σε εφαρμογή από τις 12 Μαρτίου 2016. Αυτό το σύστημα συντονίζεται από το Υπουργείο Υγείας με την συμμετοχή ανθρωπιστικών οργανώσεων που δουλεύουν στους καταυλισμούς. Την εποχή που γραφόταν αυτή η έκθεση δεν ήταν ακόμα σαφές πώς αυτή η διαδικασία θα λειτουργούσε και αν θα βελτιώνει την πρόσβαση σε ιατρική φροντίδα στους καταυλισμούς διέλευσης.

⁸¹ Συνέντευξη στη Διεθνή Αμνηστία στις 11 Μαρτίου 2016. Βλ. επίσης «I was the first Afghan refugee turned away at the border», 15 Μαρτίου 2016, διαθέσιμο στο: <https://www.amnesty.org/en/latest/campaigns/2016/03/the-first-afghan-refugee-turned-away-at-macedonian-border/>

Μέχρι που τέθηκε σε ισχύ η συμφωνία Ε.Ε. - Τουρκίας στις 20 Μαρτίου 2016 και κατά τη διάρκεια των επισκέψεων της Διεθνούς Αμνηστίας στην Ελλάδα τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 2016, πρόσφυγες και μετανάστες έπαιρναν τα πλοία από τα νησιά του Αιγαίου και έφταναν σε δύο κεντρικά λιμάνια στην ηπειρωτική Ελλάδα: στην Καβάλα, στο βορρά της χώρας, και στον Πειραιά, στην Αθήνα.

Μετά το κλείσιμο των συνόρων Ελλάδας – Π.Γ.Δ.Μ., το λιμάνι έγινε ολοένα και περισσότερο ένας άτυπος καταυλισμός, όπου χιλιάδες πρόσφυγες και μετανάστες αναζητούσαν καταφύγιο. Από 3.000 έως 5.000 άτομα διαμένουν στο λιμάνι καθημερινά, ανάλογα με τις αφίξεις των πλοίων που φέρνουν εκατοντάδες που είχαν φτάσει στα νησιά τις προηγούμενες μέρες, όπως και ανάλογα με τις αναχωρήσεις λεωφορείων που μεταφέρουν πρόσφυγες και μετανάστες σε νέες κρατικές εγκαταστάσεις έξω από την Αθήνα.⁸²

Κατά τη διάρκεια όλων των επισκέψεων στο λιμάνι του Πειραιά, η Διεθνής Αμνηστία κατέγραψε πρόσφυγες και μετανάστες/τριες, συμπεριλαμβανομένων πολλών οικογενειών με μικρά παιδιά και βρέφη, εγκύων γυναικών, ατόμων με αναπηρίες και ηλικιωμένων, να υπομένουν άθλιες συνθήκες υποδοχής.⁸³ Οι συνθήκες σε αυτόν τον αυτοσχέδιο καταυλισμό – συμπεριλαμβανομένης της στέγασης, της σίτισης και των βασικών εγκαταστάσεων υγιεινής – ήταν πολύ κακές. Πρόσφυγες και μετανάστες/τριες – κυρίως οικογένειες με μικρά παιδιά – ξεκουράζονταν και κοιμούνταν στο δάπεδο των τερματικών σταθμών χωρίς τίποτα άλλο πέρα από μια κουβέρτα «φλις» ή σε μικρές σκηνές μέσα σε μια παλιά αποθήκη ή έξω από τις εγκαταστάσεις στο έλεος χαμηλών θερμοκρασιών τη νύχτα. Οι εγκαταστάσεις ήταν ανεπαρκείς με 4 έως 6 ντους χωρίς ζεστό νερό σε έναν από τους τερματικούς σταθμούς και μόνο 8 έως 10 χημικές τουαλέτες ανά τερματικό σταθμό.

Υπηρεσίες – όπως διερμηνεία, παροχή ρούχων ή ιατρική φροντίδα – παρέχονταν μόνο από εθελοντές και κάποιες ανθρωπιστικές οργανώσεις, που συντονίζονταν επίσης με μια Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες επιβαρυνόμενη με πολλές αρμοδιότητες, για κάποιο εντοπισμό και την παραπομπή ατόμων με ειδικές ανάγκες σε πιο κατάλληλες συνθήκες υποδοχής. Η καθαριότητα είχε αναληφθεί από τους εθελοντές και τις λιμενικές αρχές με τη βοήθεια των προσφύγων. Όπως τεκμηρίωσε η Διεθνής Αμνηστία καθ' όλη την προσφυγική κρίση στην Ελλάδα, το κράτος ήταν σε μεγάλο βαθμό απόν όσον αφορά την παροχή βασικών υπηρεσιών σε πρόσφυγες και μετανάστες σε άτυπους καταυλισμούς.

⁸² Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και εθελοντές στον Πειραιά είπαν στη Διεθνή Αμνηστία ότι λεωφορεία παίρνουν τους πρόσφυγες και τους μετανάστες σε νέους χώρους προσωρινής διαμονής στη Ριτσώνα, τη Μαλακάσα, τα Τρίκαλα και τη Λάρισα, 11 και 13 Μαρτίου 2016.

⁸³ Η Διεθνής Αμνηστία επισκέφθηκε το λιμάνι του Πειραιά στις 24 και 29 Φεβρουαρίου και στις 10, 11 και 13 Μαρτίου 2016.

ΕΛΛΕΙΨΗ ΣΥΣΤΗΜΑΤΙΚΗΣ ΠΑΡΟΧΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΗΣ

«Όταν φτάσαμε στη Λέσβο ένα λεωφορείο μας πήγε στον καταυλισμό (Καρά Τεπέ). Μείναμε μια νύχτα στον καταυλισμό και την επόμενη μέρα πήγαμε σε έναν άλλο καταυλισμό (Μόρια) να πάρουμε τα χαρτιά μας. Κανείς δεν μας είπε ότι τα σύνορα ήταν κλειστά ή μας εξήγησε για το άσυλο [...] Όταν φτάσαμε στο νησί το μόνο που μας είπαν ήταν ότι ένα λεωφορείο θα ερχόταν να μας πάει στον καταυλισμό... Όταν φτάσαμε στο λιμάνι [Πειραιάς], κάποιοι αξιωματούχοι μας είπαν για ένα κέντρο στην Αθήνα. Αλλά δεν θέλουμε να πάμε εκεί καθώς φοβόμαστε ότι είναι κλειστό και ότι θα είμαστε κρατούμενοι.»

Ένας Αφγανός άντρας και η 8 μηνών έγκυος σύζυγός του, 24 Φεβρουαρίου 2016, Πλατεία Βικτωρίας, Αθήνα.

Σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία,⁸⁴ οι αιτούντες άσυλο και παράτυποι/ες μετανάστες/τριες που φτάνουν στην Ελλάδα θα πρέπει να υποβληθούν σε διαδικασίες πρώτης υποδοχής, συμπεριλαμβανομένης της παροχής πληροφόρησης στους νεοαφιχθέντες/χθειςες για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους στην Ελλάδα. Εντούτοις, οι πρόσφυγες και οι μετανάστες/τριες που φτάνουν στην Ελλάδα δεν λαμβάνουν συστηματική πληροφόρηση για τα δικαιώματά τους, με αποτέλεσμα να υπάρχει ανασφάλεια, παρατεταμένη ταλαιπωρία και χάος. Η πλειονότητα των προσφύγων και των μεταναστών/τριων με τους οποίους/ες συνομίλησε η Διεθνής Αμνηστία στη Λέσβο και στην ηπειρωτική Ελλάδα είπαν ότι δεν έλαβαν πληροφόρηση για το άσυλο κατά τη διάρκεια που βρίσκονταν στα νησιά, ενώ μόνο κάποιοι/ες από εκείνους/ες που ρωτήθηκαν, από τις υπηκοότητες που πληρούν τις προϋποθέσεις για το σύστημα μετεγκατάστασης, είχαν λάβει πληροφόρηση γι' αυτό στα νησιά.⁸⁵

Μέχρι τα μέσα Μαρτίου, η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής (τόρα Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης),⁸⁶ ο κυβερνητικός φορέας που είναι υπεύθυνος για τις διαδικασίες πρώτης

⁸⁴ Νόμος 3907/2011 για την ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, προσαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2008/115/ΕΚ «σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών» και λοιπές διατάξεις.

⁸⁵ Οι ερευνητές της Διεθνούς Αμνηστίας πήραν τόσο ατομικές όσο και ομαδικές συνεντεύξεις από 229 πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες. Από αυτούς, οι 99 ήταν από τη Συρία και το Ιράκ, εθνικότητες που θα μπορούσαν να επωφεληθούν από το σύστημα μετεγκατάστασης τον Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 2016.

⁸⁶ Την 1η Απριλίου 2016, ο νόμος 3907/2011 για την ίδρυση Υπηρεσίας Ασύλου και Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής τροποποιήθηκε, αντικαθιστώντας την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής με την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης. Οι προβλέψεις που σχετίζονται με την Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης του νέου «Νόμου 4375/2016 για την οργάνωση και λειτουργία Υπηρεσίας Ασύλου, Αρχής Προσφυγών, Υπηρεσίας Υποδοχής και Ταυτοποίησης, σύσταση Γενικής Γραμματείας Υποδοχής, προσαρμογή της Ελληνικής Νομοθεσίας προς τις διατάξεις της Οδηγίας 2013/32/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου «σχετικά με τις κοινές διαδικασίες για τη χορήγηση και ανάκληση του καθεστώτος διεθνούς προστασίας (αναδιатύπωση)» (L 180/29.6.2013), διατάξεις για την εργασία δικαιούχων διεθνούς προστασίας και άλλες διατάξεις», είναι στο Μέρος Πρώτο, Κεφάλαιο Β, Άρθρα 8 έως 17 και στο Μέρος Δεύτερο, Κεφάλαιο Α, άρθρα 25 έως 32. Για τις

υποδοχής, ήταν παρόν μόνο στα νησιά Λέσβος, Χίος και Σάμος.⁸⁷ Στις 31 Μαρτίου 2016, η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής ενημέρωσε τη Διεθνή Αμνηστία ότι η Υπηρεσία είχε παρουσία σε όλα τα νησιά όπου υπάρχουν «hotspots», χωρίς λεπτομέρειες για τις δυνατότητες της Υπηρεσίας, ενώ δήλωνε ότι τα «hotspots» τα διαχειρίζεται πλέον η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής.⁸⁸

Η έρευνα της Διεθνούς Αμνηστίας αποκαλύπτει ότι ακόμα και στη Λέσβο, όπου η Υπηρεσία είχε ένα Κέντρο Πρώτης Υποδοχής στον καταυλισμό της Μόριας κατά τη διάρκεια των επισκέψεων της οργάνωσης το Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 2016, η πλειονότητα των αφιχθέντων δεν είχε καμιά επαφή με την Υπηρεσία, αντίθετα ελέγχονταν από την αστυνομία ώστε να προσδιοριστεί η υπηκοότητά τους, και καταγράφονταν από την αστυνομία χωρίς να λαμβάνουν πληροφόρηση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, συμπεριλαμβανομένου του δικαιώματος στο άσυλο και στο σύστημα μετεγκατάστασης.

Παρότι η Διεθνής Αμνηστία είχε ήδη επισημάνει την απουσία τέτοιων συστημάτων τον Φεβρουάριο του 2016, παρά τον χαμηλό αριθμό αφίξεων την εποχή της επίσκεψης στη Λέσβο, οι συνέπειες αυτών των ελλείψεων έγιναν ακόμα πιο εμφανείς κατά τη διάρκεια της επίσκεψης της οργάνωσης στο νησί μεταξύ 8 και 10 Μαρτίου 2016, όταν έφτασαν σχεδόν 3.000 άτομα.⁸⁹ Η δυνατότητα υποδοχής – παρότι είχε βελτιωθεί από το 2015 – ήταν στα όριά της. Πληροφόρηση στους πρόσφυγες και τους μετανάστες στους καταυλισμούς για την κατάσταση στα σύνορα και τις επιλογές, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης στο άσυλο στην Ελλάδα, του συστήματος μετεγκατάστασης για τις υπηκοότητες που πληρούσαν τα κριτήρια, και της οικογενειακής επανένωσης μέσω του συστήματος του Δουβλίνου, δεν δινόταν σε σταθερή βάση.

Παρότι ήταν καθήκον της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής, σύμφωνα με την ελληνική νομοθεσία, να παρέχει πληροφόρηση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις και να ελέγχει όλους τους νεοαφιχθέντες/θειςες για τον εντοπισμό ευάλωτων ομάδων, η Υπηρεσία δεν εκτελούσε τα καθήκοντά της ούτε με συστηματικό τρόπο στο πλαίσιο της διαδικασίας από την οποία περνούν όλοι οι νεοαφιχθέντες, ούτε με ad hoc τρόπο μέσω του εντοπισμού στον καταυλισμό της Μόριας.⁹⁰ Η Υπηρεσία Ασύλου είχε ένα γραφείο δίπλα στην χαμηλότερη

ανησυχίες αναφορικά με την πρόσφατα θεσπισμένη νομοθεσία (Ν. 4375/2016), συμπεριλαμβανομένης της δυνατότητας για Υπουργική Απόφαση που να μετατρέπει καταφύγια προσωρινής διαμονής σε κέντρα κράτησης και τις εξαιρετικά συντομευμένες διαδικασίες για την εξέταση αιτήσεων ασύλου στα σύνορα (συνολικά 15 ημέρες), βλ. AIDA database, Greece: Asylum reform in the wake of the EU-Turkey deal, διαθέσιμο στο: <http://www.asylumineurope.org/news/04-04-2016/greece-asylum-reform-wake-eu-turkey-deal>.

⁸⁷ Επίσημος ιστότοπος της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής: <http://firstreception.gov.gr/index.php?lang=en>.

⁸⁸ Ανταλλαγή ηλεκτρονικής αλληλογραφίας με την Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής στις 30 και τις 31 Μαρτίου 2016.

⁸⁹ UNCHR, Lesvos data snapshots from 7 to 13 March, διαθέσιμο στο: <http://data.unhcr.org/mediterranean/country.php?id=83>

⁹⁰ Δικηγόροι της ProAsyl από τους οποίους πήρε συνέντευξη η Διεθνής Αμνηστία στις 12 Φεβρουαρίου 2016, επιβεβαίωσαν ότι άτομα που προωθούνται στο ΠΙΚΠΑ αφού έχουν καταγραφεί στον καταυλισμό της

περιοχή καταγραφής αλλά δεν είχε καμία δυνατότητα να βγει έξω και να παράσχει ενημέρωση στους νεοαφιχθέντες.⁹¹ Η αστυνομία, από την άλλη πλευρά, που είχε συστηματική πρόσβαση σχεδόν σε κάθε πρόσφυγα και μετανάστη/τρια που έφτανε στο νησί,⁹² δεν έχει την αρμοδιότητα να ελέγξει ποιος είναι ευάλωτος/η ή να παράσχει ποιοτική πληροφόρηση για το άσυλο, τη μετεγκατάσταση και άλλα δικαιώματα στην Ελλάδα.

Μόνο τα ασυνόδευτα ανήλικα που ταυτοποιούνταν και παραπέμπονταν στην Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής είχαν συστηματική πρόσβαση σε ενημέρωση μέσω συνεδριών που οργάνωνε το προσωπικό της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής και η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης και το Ευρωπαϊκό Γραφείο Υποστήριξης Ασύλου, για τα δικαιώματά τους, το σύστημα ασύλου στην Ελλάδα, τη διαδικασία του Δουβλίνου και το σύστημα μετεγκατάστασης.

Μέχρι τις 20 Μαρτίου 2016, όταν το hotspot της Μόρια μετατράπηκε σε κέντρο κράτησης, μια σειρά από ανθρωπιστικές οργανώσεις και οργανώσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και εθελοντές που βρίσκονταν στο νησί, προσπαθούσαν να καλύψουν αυτό το κενό. Ωστόσο, καθώς κανείς από αυτούς δεν είχε συστηματική πρόσβαση σε όλους τους αφιχθέντες, δεν ήταν δυνατόν να διασφαλισθεί ότι όλοι θα λάμβαναν ποιοτική πληροφόρηση. Με την αποχώρηση διαφόρων οργανώσεων, συμπεριλαμβανομένης της αναστολής ορισμένων δραστηριοτήτων της Ύπατης Αρμοστείας του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες, από τον καταυλισμό της Μόριας μετά τη συμφωνία Ε.Ε. – Τουρκίας, είναι πιθανόν τα κενά στην παροχή ενημέρωσης και τον έλεγχο για ευάλωτα άτομα να έχουν γίνει ακόμα μεγαλύτερα.

Ένα 16χρονο αγόρι από το Μαζάρ-ι-Σαρίφ, στο Αφγανιστάν, είπε στη Διεθνή Αμνηστία ότι έφυγε από το σπίτι του όταν το απείλησαν οι Ταλιμπάν, επειδή ο πατέρας του είναι στον αφγανικό στρατό. Μετά την απειλή, οι γονείς του κανόνισαν να φύγει από το Αφγανιστάν συνοδευόμενο από τη θεία του και τον ξάδερφό του, του οποίου ο πατέρας είχε ήδη σκοτωθεί από τους Ταλιμπάν. Περίμενε στη σειρά επί δύο ώρες στη Μόρια για να καταγραφεί. Είπε στη Διεθνή Αμνηστία: *«Μου έδωσαν ένα χαρτί. Μου είπαν ότι λέει πως έχω ένα μήνα για να φύγω από την Ελλάδα. Δεν γνωρίζω για το άσυλο. Θέλω να πάω στην Ειδομένη. Στο Αφγανιστάν δεν υπάρχει ελπίδα να μείνω ζωντανός»*.⁹³

Μια γυναίκα από το Χαλέπι της Συρίας, με ένα μωρό 9 μηνών, καθόταν στη λάσπη πάνω σε μια κουβέρτα μέσα στον καταυλισμό της Μόριας, περιμένοντας επί πέντε ώρες περίπου για να

Μόριας, έφταναν εκεί χωρίς να έχουν λάβει καμία ενημέρωση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους, συμπεριλαμβανομένου του συστήματος ασύλου στην Ελλάδα.

⁹¹ Συνέντευξη με υπάλληλο καταγραφής από την Υπηρεσία Ασύλου, 11 Φεβρουαρίου 2016, καταυλισμός Μόρια, Λέσβος.

⁹² Το Φεβρουάριο και τον Μάρτιο του 2016, κατά τη διάρκεια της επίσκεψης της Διεθνούς Αμνηστίας στη Λέσβο, πρόσφυγες και μετανάστες από ορισμένες εθνικότητες (Μαροκινοί, Αλγερινοί, Τυνησιοί και Πακιστανοί) δεν προσέγγιζαν την αστυνομία για να καταγραφούν φοβούμενοι ότι θα συλληφθούν.

⁹³ Συνέντευξη στις 9 Μαρτίου 2016, στον καταυλισμό της Μόριας.

καταγραφεί, όταν της μίλησαν οι ερευνητές της Διεθνούς Αμνηστίας.⁹⁴ Είπε ότι όλα τα υπάρχοντα και τα χρήματά της έπεσαν στη θάλασσα εξαιτίας των μεγάλων κυμάτων καθώς ταξίδευαν προς τη Λέσβο εκείνο το βράδυ. Δεν είχε ενημέρωση για τη διαδικασία καταγραφής ή για το που να πάει να βρει γάλα να ταΐσει το μωρό της. Το μόνο που γνώριζε για την κατάσταση στα σύνορα Ελλάδας – Π.Γ.Δ.Μ. ήταν ότι πολύς κόσμος περίμενε εκεί ελπίζοντας να συνεχίσει το ταξίδι του μέσα από την Ευρώπη.

Παρομοίως, τρεις φίλοι – δύο άντρες και μια γυναίκα με ένα μωρό ενός έτους, από το Χαλέπι της Συρίας, κάθονταν στο έδαφος έξω από τον καταυλισμό επί πέντε ώρες, και δήλωσαν ότι δεν είχαν φάει τίποτα όλη τη μέρα. Η γυναίκα ήθελε να πάει στην Αυστρία να επανενωθεί με τον σύζυγό της. Είπαν στη Διεθνή Αμνηστία ότι δεν είχαν λάβει καμία ενημέρωση για τα επόμενα βήματα ή για το τι να κάνουν εάν χρειαζόταν να διανυκτερεύσουν στη Λέσβο, με δεδομένο ότι ταξίδευαν μαζί με ένα μωρό. Δεν ήξεραν για τις επιλογές ασύλου ή για την οικογενειακή επανένωση και γνώριζαν μόνο για το σύστημα μετεγκατάστασης της Ε.Ε. επειδή κάποιος εθελοντής τους το είχαν αναφέρει. Ήταν έτοιμοι να ταξιδέψουν προς το βορρά, καθώς θεωρούσαν ότι δεν έχουν άλλη επιλογή.⁹⁵

Φτάνοντας στην ηπειρωτική Ελλάδα, πρόσφυγες και μετανάστες συνέχιζαν να μην έχουν πρόσβαση σε ποιοτική πληροφόρηση για τα δικαιώματα και υποχρεώσεις τους, συμπεριλαμβανομένου του ασύλου, της μετεγκατάστασης και των επιλογών διαμονής. Το προσωπικό του Γραφείου Ασύλου δεν ήταν παρόν στο κέντρο προσωρινής φιλοξενίας του Ελληνικού την περίοδο που πραγματοποιήθηκαν οι επισκέψεις της Διεθνούς Αμνηστίας στις 17 Φεβρουαρίου και στις 12 Μαρτίου 2016. Ο συντονιστής του καταυλισμού είπε στη Διεθνή Αμνηστία ότι η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες και ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης επισκέπτονταν συχνά τον καταυλισμό για να παράσχουν πληροφόρηση για το άσυλο και τις εθελούσιες επιστροφές. Παρόλα αυτά, τον καιρό της επίσκεψης της Διεθνούς Αμνηστίας, κανένας από αυτούς τους οργανισμούς δεν είχε προσωπικό στον καταυλισμό. Κανένα από τα άτομα από τα οποία πήρε συνέντευξη η Διεθνή Αμνηστία στο Ελληνικό δεν είχε ξεκινήσει μια αίτηση για άσυλο ή δεν είχε πληροφόρηση για το πώς να ζητήσει άσυλο στην Ελλάδα, εκτός από έναν 27χρονο από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, ο οποίος έμενε στο τμήμα του σταδίου του χόκεϊ στο κέντρο προσωρινής φιλοξενίας του Ελληνικού επί ένα μήνα περίπου, και κανείς από τους ερωτηθέντες δεν γνώριζε για τα δικαιώματα και τις επιλογές του στην Ελλάδα. «Κανείς δεν έρχεται να μας μιλήσει», είπε ο Α., ένας 25χρονος άντρας από το Αφγανιστάν, στη Διεθνή Αμνηστία. Μια άλλη γυναίκα, η οποία ταξίδευε με 14 άτομα (δύο οικογένειες) από το Αφγανιστάν, είπε ότι ήταν έτοιμη να αποδεχθεί αυτό που θα της πρότεινε η ελληνική κυβέρνηση εάν παρέμεναν κλειστά τα σύνορα. Αλλά δεν γνώριζε καμιά πιθανή επιλογή, συμπεριλαμβανομένου του ασύλου.⁹⁶

⁹⁴ Συνέντευξη στις 9 Μαρτίου 2016, στον καταυλισμό της Μόριας.

⁹⁵ Συνέντευξη στις 8 Μαρτίου 2016, έξω από τον καταυλισμό της Μόριας.

⁹⁶ Συνεντεύξεις της Διεθνούς Αμνηστίας στις 12 Μαρτίου 2016.

Πολλοί έδειξαν στους απεσταλμένους της Διεθνούς Αμνηστίας χαρτιά της αστυνομίας στα ελληνικά και τους ζήτησαν να τα μεταφράσουν, καθώς δεν γνώριζαν τι έλεγαν τα έγγραφα, αποδεικνύοντας την απουσία παροχής ποιοτικής πληροφόρησης για όλους τους διαμένοντες σε αυτό το κέντρο ακόμα και όταν το κέντρο λειτουργούσε πολύ πιο κάτω από τα όρια χωρητικότητάς του.⁹⁷ Ο άντρας από τη Λαϊκή Δημοκρατία του Κονγκό, από την άλλη πλευρά, είπε στη Διεθνή Αμνηστία ότι πήγε στο κέντρο διέλευσης στον Ελαιώνα και εκεί έλαβε κάποια πληροφόρηση για τη διαδικασία ασύλου στην Ελλάδα.⁹⁸

Από την άλλη πλευρά, στο κέντρο προσωρινής φιλοξενίας του Ελαιώνα, κανονίζονταν συναντήσεις μέσω Skype για όσους/ε ενδιαφέρονταν να ζητήσουν άσυλο. Η Υπηρεσία Ασύλου επισκεπτόταν το κέντρο τις Πέμπτες για να δεχθεί αιτήσεις. Ενημέρωση για το άσυλο και την μετεγκατάσταση παρείχε επίσης η Υπηρεσία Ασύλου τις Πέμπτες εάν ένα συγκεκριμένο άτομο ενδιαφερόταν. Η Ύπατη Αρμοστεία του ΟΗΕ για τους Πρόσφυγες επίσης επισκεπτόταν τον καταυλισμό μια ή δυο φορές την εβδομάδα τον Φεβρουάριο, για να παράσχει ενημέρωση για το άσυλο και την μετεγκατάσταση, ενώ ο Διεθνής Οργανισμός Μετανάστευσης επισκεπτόταν το κέντρο δυο φορές την εβδομάδα για ενημέρωση ως προς τα προγράμματα εθελοντικής επιστροφής. Παρά τις υπηρεσίες αυτές ωστόσο, κατέστη σαφές σε συνεντεύξεις που πήρε η Διεθνή Αμνηστία από πρόσφυγες και μετανάστες στο κέντρο του Ελαιώνα τον Φεβρουάριο του 2016, ότι οι επιλογές που είχαν δεν τους ήταν σαφείς.

Ο Α., ένα 17χρονο αγόρι από το Μάλι, για παράδειγμα, αναγνωρίστηκε ως ασυνόδευτος ανήλικος μετά την άφιξή του στον Ελαιώνα, και του παρασχέθηκε βοήθεια για να μεταφερθεί σε έναν ξενώνα ανηλίκων και να κάνει μια αίτηση για άσυλο. Ωστόσο, ακόμα δεν είχε σαφή ενημέρωση ως προς το τι θα τους συνέβαινε στη συνέχεια. Με την άφιξή του στο νησί της Κω στις 27 Ιανουαρίου 2016, έλαβε ένα χαρτί της αστυνομίας που έδειχνε ότι η ηλικία του ήταν 22 ετών και που τον διέταζε να φύγει από τη χώρα. . Δήλωσε στη Διεθνή Αμνηστία ότι δεν του εξήγησαν τι έγραφε το χαρτί ή πως η ηλικία του ήταν καταγεγραμμένη λανθασμένα, καθώς το χαρτί της αστυνομίας ήταν γραμμένο στα ελληνικά και ο διαθέσιμος διερμηνέας μιλούσε μόνο αγγλικά, γλώσσα που ο ίδιος ο Α. δε μιλούσε. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα να κοιμηθεί στο ύπαιθρο στην Αθήνα επί τέσσερα βράδια και εν τέλει να μεταφερθεί στον Ελαιώνα από άλλους πρόσφυγες καθώς αποτελούσε σαφώς άτομο ευάλωτης ομάδας, ως ασυνόδευτος ανήλικος. Διέμενε στο κέντρο ήδη για περίπου δέκα ημέρες όταν του πήρε συνέντευξη η Διεθνή Αμνηστία στις 16 Φεβρουαρίου 2016. Εκείνος εξήγησε:

«Άλλοι πρόσφυγες από την πλατεία Βικτωρίας με έφεραν εδώ. Όταν είπα στη διοίκηση την ηλικία μου, δεν την αμφισβήτησαν. Είπαν ότι θα μεταφερθώ σε έναν ξενώνα για παιδιά. Δεν γνωρίζω πότε θα συμβεί αυτό. Επίσης με βοήθησαν να κάνω μια αίτηση ασύλου, αλλά δεν γνωρίζω ποια είναι η διαδικασία, τί θα συμβεί μετά. Μπορείτε να τους ρωτήσετε για μένα;»

⁹⁷ Αυτά ήταν έγγραφα που τους δόθηκαν από την αστυνομία στα νησιά που αφίχθησαν, και τους διέταζαν να φύγουν από τη χώρα σε 30 μέρες.

⁹⁸ Συνέντευξη στις 17 Φεβρουαρίου 2016, στο Ελληνικό Ι (στάδιο χόκεϊ), Αθήνα.

Η πρόσβαση στην πληροφόρηση ήταν ένα σοβαρό πρόβλημα στο λιμάνι του Πειραιά, με ελάχιστη πληροφόρηση να παρέχεται στους διαμένοντες εκεί σχετικά με τις διαδικασίες ασύλου, την μετεγκατάσταση και τον προορισμό των λεωφορείων για τους χώρους των επίσημων καταυλισμών.

Ένας άντρας από το Ιράκ που έμενε με τη γυναίκα του και δυο μικρά παιδιά στο λιμάνι του Πειραιά είπε στη Διεθνή Αμνηστία στις 29 Φεβρουαρίου 2016: *«Όταν φτάσαμε στο λιμάνι, κανείς δεν μας εξήγησε τίποτα. Είμαστε εδώ σχεδόν μια βδομάδα τώρα και ακόμα δεν γνωρίζουμε τι θα μας συμβεί»*

Παρόμοιες μαρτυρίες δόθηκαν στη Διεθνή Αμνηστία από Αφγανούς πολίτες, στην Πλατεία Βικτωρίας το Φεβρουάριο του 2016.⁹⁹

⁹⁹ Η Πλατεία Βικτωρίας στο κέντρο της Αθήνας υπήρξε άλλη μια τοποθεσία όπου πρόσφυγες και μετανάστες έστησαν αυτοσχέδιους καταυλισμούς. Η πλατεία αυτή εκκενώθηκε στις 6 Μαρτίου 2016, αλλά πρόσφυγες και μετανάστες συνέχισαν να έρχονται εκεί για να συγκεντρώσουν πληροφορίες από άλλους πρόσφυγες και μετανάστες για την κατάσταση στα σύνορα και για τα δικαιώματά τους. CNN Greece, *Police forces evacuated Victoria square from the refugees*, 6 Μαρτίου 2016, διαθέσιμο στο: <http://www.cnn.gr/news/ellada/story/24221/dynameis-tis-astynomias-adeiasan-tin-plateia-viktorias-apo-toys-prosfyges>.

ΤΑΥΤΟΠΟΙΗΣΗ ΕΥΑΛΩΤΩΝ ΠΡΟΣΦΥΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ/ΤΡΙΩΝ

Πέρα από το καθήκον της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής (αποκαλούμενη Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης μετά την 1^η Απριλίου 2016), να παρέχει πληροφόρηση όπως περιγράφηκε παραπάνω, οι αρμοδιότητες της Υπηρεσίας περιλαμβάνουν ιατρικό έλεγχο για την παροχή απαραίτητης ιατρικής περίθαλψης, ψυχο-κοινωνική υποστήριξη και τον εντοπισμό ευάλωτων ομάδων, συμπεριλαμβανομένων ασυνόδευτων ανηλίκων, εγκύων γυναικών και θυμάτων βασανιστηρίων, ώστε να μπορούν να παραπεμφθούν στις κατάλληλες αρχές, συμπεριλαμβανομένης της Υπηρεσίας Ασύλου και του Εθνικού Κέντρου Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ).

Πέρα από ασυνόδευτα ανήλικα, η έρευνα της Διεθνούς Αμνηστίας στα νησιά όπως και στην ηπειρωτική Ελλάδα έδειξε ότι οι αφιχθέντες/θειςες δεν ελέγχονται με συστηματικό τρόπο ως προς την ευαλωτότητά τους, και, άτομα με σοβαρά προβλήματα υγείας, μονογονεϊκές οικογένειες με μεγάλο αριθμό μικρών παιδιών, γυναίκες και άντρες που κινδυνεύουν από σεξουαλική και έμφυλη βία και άλλες ευάλωτες ομάδες συχνά περνούν απαρατήρητες και χωρίς την εξειδικευμένη φροντίδα την οποία μπορεί να χρειάζονται. Παρά τον καλό συντονισμό μεταξύ ανθρωπιστικών οργανώσεων για την ταυτοποίηση και παραπομπή ευάλωτων ατόμων με ιδιαίτερες ανάγκες, ακόμα δεν είχε τεθεί σε εφαρμογή ένα σύστημα, αφήνοντας πολλούς χωρίς την βοήθεια που χρειάζονται και δικαιούνται.

Τόσο οι επικεφαλής των ομάδων ελέγχου της Ελληνικής Αστυνομίας όσο και ο Συντονιστής της Frontex, από τους οποίους η Διεθνής Αμνηστία πήρε συνέντευξη στη Λέσβο, επιβεβαίωσαν ότι τα ασυνόδευτα ανήλικα ήταν η μόνη ευάλωτη ομάδα για την οποία είχαν ένα συγκεκριμένο τρόπο λειτουργίας.¹⁰⁰ Σύμφωνα με αυτόν, όταν ένα φιλοξενούμενο όργανο ταυτοποιούσε ένα ασυνόδευτο ανήλικο, η διαδικασία ελέγχου τερματιζόταν, ενημερωνόταν ο επικεφαλής της ελληνικής ομάδας ελέγχου και το παιδί το παρέμπεμπαν στην Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής (τώρα Υπηρεσία Υποδοχής και Ταυτοποίησης) για καταγραφή.

Για άλλα άτομα με ειδικές ανάγκες, δεν υπήρχαν οδηγίες για τον εντοπισμό τους, ούτε τυποποιημένες διαδικασίες λειτουργίας, διαθέσιμες στα φιλοξενούμενα όργανα της Frontex και στους Έλληνες αστυνομικούς, ως προς το τί να κάνουν όταν τα ταυτοποιήσουν. Οι αστυνομικοί με τους οποίους συνομίλησε η Διεθνής Αμνηστία τον Φεβρουάριο δήλωσαν ότι δεν εντοπίζουν ευάλωτα άτομα πέρα από τα ασυνόδευτα ανήλικα· ωστόσο, δίνουν προτεραιότητα σε άτομα με ειδικές ανάγκες κατά τη διαδικασία καταγραφής εάν τους ζητηθεί από διεθνείς ή μη κυβερνητικές οργανώσεις.

¹⁰⁰ Συνεντεύξεις της Διεθνούς Αμνηστίας στις 10 και 11 Φεβρουαρίου 2016.

Το γεγονός ότι η Υπηρεσία Πρώτης Υποδοχής δεν έκανε έλεγχο στους αφιχθέντες ως προς την ευαλωτότητα επιβεβαιώθηκε επίσης από το Διευθυντή της Υπηρεσίας στον καταυλισμό της Μόριας, ο οποίος δήλωσε ότι η Υπηρεσία ασχολείται μόνο με άτομα που παραπέμπει η αστυνομία, τα οποία, με εξαίρεση έναν μικρό αριθμό επιζώντων από ναυάγια, περιλάμβαναν μόνο ασυνόδευτα ανήλικα μέχρι τα μέσα Φεβρουαρίου 2016.¹⁰¹

Η Διεθνής Αμνηστία μίλησε σε μια γυναίκα από τη Συρία που ταξίδευε με πέντε μικρά παιδιά. Βρισκόταν έξω από τον καταυλισμό της Μόριας, έχοντας ήδη καταγραφεί από την αστυνομία, αλλά ήταν τελείως χαμένη και αναστατωμένη. Νόμιζε ότι έπρεπε να περιμένει ένα λεωφορείο που θα μετέφερε εκείνη και τα παιδιά της στη Γερμανία. Καμιά πληροφόρηση δεν φαινόταν να της έχει δοθεί για τα επόμενα βήματα μετά την καταγραφή και για τα πιθανά μέτρα προστασίας για εκείνη και τα παιδιά της.¹⁰²

Στις 10 Μαρτίου 2016, κατά τη διάρκεια μιας επίσκεψης στον καταυλισμό του Καρά Τεπέ, η Διεθνής Αμνηστία μίλησε με μια πενταμελή οικογένεια (μητέρα, πατέρα, δύο κόρες και ένας 30χρονος γιος), από το Τείσχοϋρ της Συρίας. Άλλος ένας γιος, 27 ετών, βρισκόταν ήδη στη Γερμανία. Οι κόρες (ηλικίας 27 και 11 ετών) υπέφεραν από μια μυϊκή πάθηση. Παρότι τους είδε δοθεί προτεραιότητα για την καταγραφή στη Μόρια και είχαν μεταφερθεί στο Καρά Τεπέ την ίδια μέρα, τα κορίτσια, όπως και η υπόλοιπη οικογένεια, κοιμούνταν στο πάτωμα των κοντέινερ και δεν τους είχε παρασχεθεί καμιά άλλη υποστήριξη, πέρα από ένα αναπηρικό αμαξίδιο. Η οικογένεια σχεδίαζε να ταξιδέψει στην Αθήνα με σκοπό να συνεχίσει προς την Ειδομένη, αλλά δεν γνώριζαν πολλά για τις άθλιες ανθρωπιστικές συνθήκες στα σύνορα εκείνη την περίοδο και ποιες θα ήταν οι επιπτώσεις εάν πήγαιναν εκεί δεδομένης της κατάστασής τους. Είπαν ότι το σύστημα μετεγκατάστασης της Ε.Ε. δεν τους ήταν ελκυστικό επειδή ο γιός τους είχε ήδη βρει περίθαλψη για τα κορίτσια στη Γερμανία και επιθυμούσαν να ταξιδέψουν εκεί όσο το δυνατόν συντομότερα.¹⁰³

Η Διεθνής Αμνηστία μίλησε επίσης με δύο πρόσφυγες που βρίσκονταν στο λιμάνι του Πειραιά και που ταξίδευαν όντας σοβαρά άρρωστοι και βρέθηκαν παγιδευμένοι στην Ελλάδα, χωρίς πληροφόρηση για το που να πάνε σε περίπτωση που άρχιζαν να αισθάνονται χειρότερα.

¹⁰¹ Συνέντευξη στις 12 Φεβρουαρίου στη Μόρια της Λέσβου. Αυτό επιβεβαιώθηκε επίσης από έναν δικηγόρο που δουλεύει στην ProAsyl κατά τη διάρκεια συνέντευξης στη Μυτιλήνη της Λέσβου, στις 12 Φεβρουαρίου 2016. Εκπρόσωποι της Υπηρεσίας Πρώτης Υποδοχής στην Αθήνα είπαν στη Διεθνή Αμνηστία ότι ο μεγάλος αριθμός αφίξεων σε συνδυασμό με την έλλειψη προσωπικού εμπόδισε την Υπηρεσία να ελέγξει όλους τους αφιχθέντες. Περισσότερο προσωπικό αναμενόταν να προσληφθεί με βραχυπρόθεσμες συμβάσεις τους επόμενους μήνες. (Συνέντευξη, Αθήνα, 15 Φεβρουαρίου 2016).

¹⁰² Συνέντευξη στις 9 Μαρτίου 2016.

¹⁰³ Μετά την επίσκεψή της στο Καρά Τεπέ, η Διεθνής Αμνηστία πληροφορήθηκε ότι η οικογένεια από τη Συρία μεταφέρθηκε σε έναν οργανωμένο από ΜΚΟ ξενώνα στη Λέσβο. Εξαιτίας του οριστικού κλεισίματος των συνόρων, η οικογένεια αποφάσισε να κάνει αίτηση για το πρόγραμμα μετεγκατάστασης και τώρα περιμένει για την καταγραφή του αιτήματός της. Υπήρχαν σοβαρές ανησυχίες για την υγεία των δύο κοριτσιών.

Ο Κ., ένας 19χρονος Κούρδος και η 37χρονη μητέρα του Λ., από το Χαλέπι, είπαν στη Διεθνή Αμνηστία ότι βρίσκονταν στον Πειραιά επί τρεις ημέρες. Η Διεθνής Αμνηστία τους συνάντησε σε μια μικρή σκηνή έξω από τον χώρο αναμονής στην Πύλη Ε2. Η μαρτυρία του Κ. έδειξε πως όχι μόνο υπάρχει έλλειψη ταυτοποίησης και φροντίδας όσων έχουν ειδικές ανάγκες, αλλά επίσης έλλειψη πληροφόρησής τους: *«Η μητέρα μου είναι πολύ άρρωστη. Έχει προβλήματα με την καρδιά της. Είχε κάνει δυο μεγάλες εγχειρήσεις το 2000 και το 2004 και πρέπει να πηγαίνει σε νοσοκομείο κάθε 20 μέρες για θεραπευτική αγωγή αλλά δεν την έχει δει γιατρός εδώ και τρεις μήνες. Ούτε εδώ δεν την έχει δει γιατρός. Ανησυχώ πολύ για την μητέρα μου. Κάνει πολύ κρύο εδώ [στον Πειραιά] αλλά φοβάται να πάει σε νοσοκομείο. Πιστεύει ότι θα πρέπει να παραμείνει εκεί και δε θα μπορέσει να συνεχίσει το ταξίδι όταν ανοίξουν τα σύνορα. Αν δεν μπορέσουμε να πάμε θα πρέπει να επιστρέψουμε στη Συρία.»*¹⁰⁴

Στις 9 Μαρτίου 2016, η Διεθνής Αμνηστία μίλησε στην Σ., μια 25χρονη γυναίκα που ταξίδεψε μόνη της από το Ιράκ με ένα μωρό 20 μηνών, στον καταυλισμό του Χέρσου, έναν καταυλισμό που στήθηκε και λειτουργεί από τον ελληνικό στρατό στη βόρεια Ελλάδα. Ταξίδεψε μαζί με μια άλλη οικογένεια που γνώρισε στο ταξίδι, συμπεριλαμβανομένων αντρών από τους οποίους είπε ότι ένιωθε να απειλείται. Ανέφερε στη Διεθνή Αμνηστία ότι ήθελε να ξεφύγει από αυτούς τους άντρες αλλά κρατούσαν το τηλέφωνό της, την ταυτότητά της και τα έγγραφα καταγραφής της. Σε καμιά στιγμή κατά τη διάρκεια της παραμονής της στην Ελλάδα οι αρχές στη Λέσβο ή στον καταυλισμό στο Χέρσο δεν την αναγνώρισαν ως κάποια που έχει ειδικές ανάγκες, ως μια γυναίκα που ταξιδεύει μόνη με ένα μωρό και πιθανά βρίσκεται σε κίνδυνο έμφυλης βίας. Όταν ρωτήθηκε εάν είχε προσπαθήσει να ζητήσει βοήθεια από τις αρχές στους καταυλισμούς, είπε: *«Δεν ξέρω σε ποιόν να μιλήσω, ποιος είναι αξιωματούχος και ποιος δεν είναι»*. Όταν η Διεθνής Αμνηστία ρώτησε τι επιλογές υπήρχαν διαθέσιμες για τη γυναίκα, ο διοικητής του στρατού είπε ότι δεν υπήρχαν ξεχωριστές σκηνές για γυναίκες που ταξιδεύουν μόνες τους και ότι η μόνη επιλογή που μπορούσαν να προσφέρουν ήταν να τη βάλουν σε μια σκηνή με μια άλλη οικογένεια.

Η Διεθνής Αμνηστία μίλησε επίσης και με άλλες γυναίκες στο Χέρσο, στις 9 Μαρτίου 2016, που εξέφρασαν παράπονα για τις συνθήκες διαβίωσης στον καταυλισμό, ιδιαίτερα για τις βρώμικες τουαλέτες και επειδή έπρεπε να κοιμούνται πάνω στο βρεγμένο έδαφος μέσα σε σκηνές. Οι γυναίκες είπαν επίσης ότι δεν αισθάνονταν ασφαλείς και ένιωθαν ότι κινδύνευαν να τις εκμεταλλευτούν άντρες στον καταυλισμό. Επίσης φοβούνταν ότι θα τους κλέψουν τα χρήματα και τα έγγραφά τους.

Για να μπορέσουν να διασφαλίσουν τα δικαιώματα των ευάλωτων ομάδων, οι ελληνικές αρχές θα πρέπει πρώτα να μπορούν να τις ταυτοποιήσουν. Η Διεθνής Αμνηστία κατανοεί τη δυσκολία αναγνώρισης των ευάλωτων ομάδων σε έναν τόπο όπου οι άνθρωποι δεν θέλουν να παραμείνουν και ο βασικός στόχος τους είναι να συνεχίσουν το ταξίδι τους. Αυτό, ωστόσο, δεν είναι λόγος για να μην οργανωθούν βασικά συστήματα ώστε να διασφαλιστεί ότι εκείνοι που μπορεί να έχουν ανάγκη βοήθειας, θα μπορούν να τη ζητήσουν, θα ταυτοποιούνται και θα

¹⁰⁴ Συνέντευξη στη Διεθνή Αμνηστία στο λιμάνι του Πειραιά, Αθήνα, 13 Μαρτίου 2016.

τους προσφέρεται ειδική φροντίδα για τις συγκεκριμένες ανάγκες τους, όπως και ότι θα λαμβάνουν επαρκή πληροφόρηση για τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις τους.

Παρότι υπήρχαν σοβαρά κενά στην ταυτοποίηση των ευάλωτων ατόμων και την παροχή εξειδικευμένων υπηρεσιών κατάλληλων για ευάλωτους πρόσφυγες και μετανάστες, ήδη πριν την απότομη αύξηση στον αριθμό των αφίξεων στην Ελλάδα το 2015, τα κενά είναι ακόμα μεγαλύτερα μετά το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού. Η Ελλάδα θα πρέπει να διασφαλίσει πως όλοι οι ευάλωτοι πρόσφυγες και μετανάστες που έχουν παγιδευτεί στη χώρα θα ταυτοποιούνται και θα οι ειδικές ανάγκες τους θα τυγχάνουν μέριμνας.

ΑΣΥΝΟΔΕΥΤΑ ΑΝΗΛΙΚΑ

Ακόμα και για τα λίγα άτομα που ταυτοποιήθηκαν, κυρίως ασυνόδευτα ανήλικα, είτε ζήτησαν άσυλο είτε όχι, η κατάσταση παραμένει επισφαλής στην ηπειρωτική Ελλάδα. Παιδιά κρατούνται συστηματικά σε αστυνομικά τμήματα ή κέντρα κράτησης μεταναστών, εξαιτίας της έλλειψης σε προσωρινούς ή μακράς διάρκειας χώρους φιλοξενίας. Υπάρχει σοβαρός κίνδυνος να καταλήξουν περισσότερα παιδιά υπό κράτηση για μεγαλύτερες περιόδους με το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού, εκτός αν υπάρξει μια σημαντική αύξηση στον αριθμό των χώρων φιλοξενίας.¹⁰⁵

Ο αριθμός των διαθέσιμων χώρων φιλοξενίας για ασυνόδευτα ανήλικα είναι δραματικά χαμηλότερος από τις ανάγκες. Σύμφωνα με το Εθνικό Κέντρο Κοινωνικής Αλληλεγγύης (ΕΚΚΑ), την κρατική οργάνωση που είναι υπεύθυνη για την τοποθέτηση σε κέντρα φιλοξενίας, σε κοινωνική στέγαση και σε ξενώνες ανηλίκων, ως τις 8 Μαρτίου 2016 υπήρχαν 347 χώροι φιλοξενίας για ασυνόδευτα ανήλικα και 119 ασυνόδευτα ανήλικα περίμεναν να τοποθετηθούν σε έναν ξενώνα.

ΠΑΙΔΙΑ ΥΠΟ ΚΡΑΤΗΣΗ ΣΤΟ ΑΣΤΥΝΟΜΙΚΟ ΤΜΗΜΑ ΕΥΖΩΝΩΝ

Η Διεθνής Αμνηστία επισκέφθηκε το τμήμα συνοριακής φύλαξης στους Ευζώνους, μια πόλη κοντά στην Ειδομένη, στις 10 Φεβρουαρίου 2016, όπου έξι ασυνόδευτα ανήλικα κρατούνταν υπό «προστατευτική φύλαξη». Τα παιδιά που κρατούνταν στο αστυνομικό τμήμα την περίοδο της επίσκεψης ήταν από το Μαρόκο και το Αφγανιστάν και ηλικίας μεταξύ 16 και 17 ετών. Κρατούνταν στο αστυνομικό τμήμα αναμένοντας τη μεταφορά τους σε ξενώνα ανηλίκων, επί 15, 9, 8, 7, 6, και 1 ημέρες.

Την περίοδο της επίσκεψης της οργάνωσης, το τμήμα συνοριακής φύλαξης χρησιμοποιείτο μόνο για την κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων. Τα παιδιά περιέγραψαν τις πολύ άσχημες συνθήκες συμπεριλαμβανομένης της έλλειψης φυσικού φωτός, θέρμανσης και ζεστού νερού.

¹⁰⁵ Συνεντεύξεις με ΜΚΟ που λειτουργούν ξενώνες ασυνόδευτων ανηλίκων, Άρσις (9 Φεβρουαρίου 2016, Θεσσαλονίκη) και Praksis (13 Φεβρουαρίου, Λέσβος, και 2 Μαρτίου, Αθήνα), όπως και με την Save the Children (13 Φεβρουαρίου 2016, Λέσβος), και τους Γιατρούς του Κόσμου (26 Φεβρουαρίου 2016, Αθήνα).

Είπαν ότι ποντίκια τριγυρνούσαν ανάμεσά τους. Καθαρές κουβέρτες παρείχαν ακτιβιστές που επισκέφθηκαν το κέντρο. Η τουαλέτα στο χώρο κράτησης είχε χαλάσει και η οσμή που έβγαине ήταν αφόρητη. Το κονδύλι του αστυνομικού τμήματος για παροχή φαγητού επέτρεπε να τους παρέχονται δύο ζεστά γεύματα τη μέρα και κάποιες φορές πρωινό.

Η αστυνομία δεν είχε διερμηνείς και είπε ότι επικοινωνούσαν με τα παιδιά στα αγγλικά. Ωστόσο, την εποχή της επίσκεψης της Διεθνούς Αμνηστίας, μόνο ένα παιδί μπορούσε να μιλήσει τη γλώσσα. Ο επικεφαλής του αστυνομικού τμήματος είπε στη Διεθνή Αμνηστία ότι τους λόγους για την κράτησή τους στο αστυνομικό τμήμα και το τι θα τους συμβεί μετά, τους εξηγούν στα παιδιά μη κυβερνητικές οργανώσεις, που επισκέπτονται το τμήμα.

Η Διεθνής Αμνηστία πήρε συνέντευξη από τρία από τα παιδιά που κρατούνταν στο αστυνομικό τμήμα των Ευζώνων. Είχαν όλα αναγνωριστεί ως ασυνόδευτα ανήλικα από μη κυβερνητικές οργανώσεις στην Ειδομένη, παρόλο που δύο από αυτά είχαν ελεγχθεί, τους είχαν πάρει αποτυπώματα και είχαν καταγραφεί από την ελληνική αστυνομία στα νησιά στα οποία είχαν φτάσει από την Τουρκία.

Στις 22 Μαρτίου 2016, η Διεθνής Αμνηστία πληροφορήθηκε επίσης από έναν ακτιβιστή στην Ειδομένη για τις πολύ άσχημες συνθήκες αρκετών ασυνόδευτων αγοριών που κρατούνταν στο αστυνομικό τμήμα Πολυκάστρου. Τα παιδιά βρίσκονταν υπό κράτηση επί είκοσι ημέρες και δεν είχαν πρόσβαση σε άσκηση σε εξωτερικό χώρο, ενώ η πρόσβαση σε ιατρική βοήθεια ήταν περιορισμένη.¹⁰⁶

Σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο, τα κράτη απαιτείται να μεριμνούν για «το μείζον συμφέρον του παιδιού» σε κάθε απόφαση που τους αφορά.¹⁰⁷ Η νομοθεσία της Ε.Ε. επιτρέπει την κράτηση ασυνόδευτων ανηλίκων και οικογενειών με παιδιά, αλλά μόνο ως έσχατη λύση.¹⁰⁸ Ωστόσο, κατά την άποψη της Διεθνούς Αμνηστίας, τα παιδιά και ιδιαίτερα τα ασυνόδευτα ανήλικα, δεν θα πρέπει να κρατούνται για λόγους μεταναστευτικής πολιτικής, καθώς η κράτηση δεν μπορεί να είναι ποτέ προς το μείζον συμφέρον τους.¹⁰⁹

¹⁰⁶ Ηλεκτρονική αλληλογραφία με ακτιβιστή, 22 Μαρτίου 2016.

¹⁰⁷ UN Committee on the Rights of the Child (CRC), CRC General Comment No. 6 (2005): Treatment of Unaccompanied and Separated Children Outside their Country of Origin, 1 Σεπτεμβρίου 2005, CRC/GC/2005/6.

¹⁰⁸ Οδηγία 2008/115/EK του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 16ης Δεκεμβρίου 2008, σχετικά με τους κοινούς κανόνες και διαδικασίες στα κράτη μέλη για την επιστροφή των παρανόμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, Άρθρο 17.

¹⁰⁹ UN General Assembly, Convention on the Rights of the Child, 20 Νοεμβρίου 1989, United Nations, Treaty Series, vol. 1577, σ. 3; UN High Commissioner for Refugees, UNHCR's Revised Guidelines on Applicable Criteria and Standards relating to the Detention of Asylum seekers, 26 Φεβρουαρίου 1999; και UN High Commissioner for Refugees, Alternatives to Detention of Asylum Seekers and Refugees, Απρίλιος 2006, POLAS/2006/03.

ΣΥΣΤΑΣΕΙΣ

Δεν υπάρχουν εύκολες λύσεις για τα περισσότερα από 46.000 άτομα που βρίσκονται αποκλεισμένα σήμερα στην ηπειρωτική Ελλάδα. Ωστόσο, όπως έχουν τα πράγματα, είναι σαφές ότι πολλοί ζουν σε άθλιες συνθήκες χωρίς πρόσβαση σε κατάλληλη πληροφόρηση για τις επιλογές τους, ενώ πολλά ευάλωτα άτομα δεν ταυτοποιούνται ή δεν λαμβάνουν φροντίδα για τις ειδικές ανάγκες τους. Η Ελλάδα ήδη δυσκολευόταν να διεκπεραιώσει και να ικανοποιήσει τις ανάγκες των μεταναστών και των αιτούντων άσυλο πριν τη συμφωνία Ε.Ε. – Τουρκίας και το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού.¹¹⁰ Η πίεση απλά έχει αυξηθεί έκτοτε. Τα δεινά όσων έχουν παγιδευτεί απλά θα χειροτερεύσουν ακόμα περισσότερο, εκτός αν ληφθούν επείγοντα μέτρα από την Ελλάδα και την Ευρωπαϊκή Ένωση. Για αυτόν το σκοπό, η Διεθνής Αμνηστία κάνει τις ακόλουθες συστάσεις:

Η ΔΑ καλεί τις ελληνικές αρχές:

- Να διασφαλίσουν την πρόσβαση σε κατάλληλες συνθήκες υποδοχής για όλους τους πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και μετανάστες στην Ελλάδα:
 - Αυξάνοντας σημαντικά τις δυνατότητες επίσημης υποδοχής για καταγεγραμμένους αιτούντες άσυλο λαμβάνοντας υπόψη την πιθανότητα να αυξηθούν οι αιτήσεις για άσυλο μετά το κλείσιμο της Βαλκανικής οδού και της συμφωνίας Ε.Ε. – Τουρκίας.
 - Αυξάνοντας σημαντικά τους μόνιμους χώρους φιλοξενίας για ασυνόδευτα ανήλικα, όπως και τους χώρους προσωρινής φιλοξενίας για αυτά.
 - Διασφαλίζοντας ότι τα άτομα που είναι ευάλωτα για συγκεκριμένους λόγους, θα ταυτοποιούνται συστηματικά και ότι θα τεθούν σε εφαρμογή διαδικασίες και υπηρεσίες για να διασφαλίσουν ότι θα προστατεύονται τα βασικά τους δικαιώματα και η ασφάλειά τους.
 - Αυξάνοντας τις δυνατότητες στέγασης προσφύγων και μεταναστών που βρίσκονται σε παράτυπη κατάσταση και διασφαλίζοντας κατάλληλες υλικές συνθήκες υποδοχής, συμπεριλαμβανομένης της πρόσβασης σε κρεβάτια, φαγητό, καθαρό νερό, εγκαταστάσεις υγιεινής, ιατρική περίθαλψη, ιδιωτικότητα και ασφάλεια, σε όλες τις τοποθεσίες όπου διαμένουν.

¹¹⁰ Για τα δεινά των προσφύγων στα νησιά μετά την έναρξη εφαρμογής της συμφωνίας Ε.Ε. – Τουρκίας, βλ. Ελλάδα: πρόσφυγες κρατούνται σε άθλιες συνθήκες εν μέσω βιασύνης να εφαρμοστεί η συμφωνία Ε.Ε. – Τουρκίας, 7 Απριλίου 2016, διαθέσιμο στο: <https://www.amnesty.gr/news/press/article/20265/ellada-prosfyges-kratoyntai-se-athlies-synthikes-en-meso-viasynis-na>

- Να αυξήσουν τις δυνατότητες της Υπηρεσίας Ασύλου να καταγράφει αιτήσεις ασύλου και πιθανούς δικαιούχους μετεγκατάστασης, και να ετοιμάζει και να υποβάλει γρήγορα αιτήματα ανάληψης ευθύνης [από άλλες χώρες] για αιτούντες άσυλο, που μπορούν να επωφεληθούν από τις προβλέψεις του Κανονισμού Δουβλίνο III, και οι οποίες σχετίζονται με το μείζον συμφέρον του παιδιού, την οικογενειακή επανένωση, τα εξαρτώμενα πρόσωπα και τους ανθρωπιστικούς λόγους.
- Να διασφαλίσουν τη συστηματική παροχή επαρκών πληροφοριών σε όλους τους πρόσφυγες και μετανάστες που φτάνουν στην Ελλάδα για τις διαδικασίες ασύλου, για τις δυνατότητες του καθεστώτος μετεγκατάστασης στην Ευρωπαϊκή Ένωση και της οικογενειακής επανένωσης.
- Να απαγορεύσουν την κράτηση ανηλίκων δια νόμου και να την τερματίσουν στην πράξη, ιδιαίτερα τερματίζοντας την κράτηση παιδιών σε αστυνομικά τμήματα υπό «προστατευτική φύλαξη».
- Να ανακοινώσει επείγοντως προσκλήσεις για αιτήσεις για το Ταμείο Ασύλου, Μετανάστευσης και Ένταξης, διασφαλίζοντας μια γρήγορη διανομή κονδυλίων σε μη κυβερνητικές οργανώσεις που παρέχουν υπηρεσίες υποδοχής και νομική βοήθεια σε πρόσφυγες, αιτούντες άσυλο και ευάλωτους μετανάστες.

Η Διεθνής Αμνηστία καλεί τα άλλα κράτη μέλη της Ε.Ε.:

- Να χρησιμοποιήσουν όλα τα διαθέσιμα μέσα για να δεχτούν επείγοντως αιτούντες άσυλο από την Ελλάδα, μεταξύ άλλων:
 - μετεγκαθιστώντας έναν σημαντικά μεγαλύτερο αριθμό ατόμων χωρίς εφαρμογή περιοριστικών κριτηρίων επιλογής,
 - διευκολύνοντας την οικογενειακή επανένωση και,
 - επιτρέποντας σε αιτούντες άσυλο να αποκτήσουν βίζες από αντιπροσωπείες κρατών μελών στην Ελλάδα για να συνεχίσουν νόμιμα το ταξίδι τους.